

Dordrecht maakt geschiedenis
Monumentenzorg en Archeologie 2004-2010

Beleidsnota

april 2004

Sector Stadsontwikkeling/afdeling Inrichting Stadsdelen
Bureau Monumentenzorg en Archeologie

Inhoud

1.	Aanleiding	3
2.	Samenvatting	5
3.	Beleidsontwikkelingen Europa, Rijk, provincie, regio en stad	5 - 7
4.	Cultuurhistorie als basis van de stad	8
5.	Beleid bovengrondse en archeologische Monumentenzorg	9 - 17
	5.1. Bovengrondse monumentenzorg	
	5.1.1. Beschermd stadsgezicht	
	5.1.2. Monumentenlijsten	
	5.1.3. Instandhouding van monumenten	
	5.2. Archeologische monumentenzorg	
	5.2.1. Malta, Dordrecht en de Drechtsteden	
	5.2.2. Binnenstedelijk gebied en buitengebied	
	5.2.3. Archeologische collectie	
6.	Middelen en instrumenten	18 - 28
	6.1. Communicatie, presentatie en educatie	
	6.2. Onderzoek	
	6.3. Automatisering	
	6.4. Wet- en regelgeving	
	6.5. Financiëring	
	6.6. Personeel en organisatie	

Dordrecht maakt geschiedenis

Monumentenzorg en Archeologie 2004-2010

1. Aanleiding

Wat kunnen monumentenzorg en archeologie betekenen voor Dordrecht en wat kan de stad betekenen voor monumentenzorg en archeologie?

Dit is de centrale vraag van deze eerste beleidsnota **Dordrecht maakt geschiedenis. Monumentenzorg en Archeologie 2004-2010**.

De visie van de nota luidt dan ook:

Cultuurhistorie maakt integraal deel uit van de identiteit en de stedelijke ontwikkeling van Dordrecht, waardoor ontmoetingen van heden en verleden gelden als uitdaging en inspiratiebron voor de toekomst.

De missie van de nota vloeit voort uit de visie en de centrale vraag, verwoordt de ambities van het beleid en de sterke rol en bijzondere kwaliteit van de monumenten en archeologie van Dordrecht:

Monumenten boven en onder de grond maken de cultuurhistorie van Dordrecht zichtbaar, leesbaar en beleefbaar. Met creativiteit en durf, door samenwerking, stimulering en voorlichting, door presentatie en educatie geeft de gemeente samen met bewoners en partners de geschiedenis van de stad een nieuw leven. Archeologische vondsten en vindplaatsen, gebouwde monumenten en historische structuren zijn onmisbaar voor de identiteit, ruimtelijke kwaliteit, beleving en het imago van Dordrecht. Het zijn de meest tot de verbeelding sprekende associaties van het merk 'Dordrecht'.

Identiteit en ruimtelijke kwaliteit. Speerpunten van beleid in alle sectoren die invloed hebben op de ruimtelijke ordening. Maar ook beleving en imago. Elke zichzelf respecterende stad denkt na over haar uitstraling en presentatie. Cultuurhistorie speelt bij deze begrippen een essentiële rol en biedt kansen. Ook binnen de samenleving manifesteert zich een steeds grotere belangstelling voor cultuurhistorie, waarbij voor het brede publiek beleving en ervaring voorop staan. Dordrecht eist haar plaats op in de top 5 van cultuurhistorische steden. Het cultuurhistorische werkveld en het denken over cultuurhistorie is in beweging, Dordrecht wil daarbij een voortrekkersrol innemen.

Het cultureel erfgoed van Dordrecht is uniek en van buitengewone kwaliteit, zowel landelijk als internationaal gezien. Dit markante erfgoed speelt een cruciale rol in de citymarketing, cultuurtoerisme en economie van de stad. Dit strategische beleidsplan laat zien op welke wijze het erfgoed van Dordrecht – zowel onder als boven de grond – ingezet wordt om alle potenties op dit terrein optimaal te benutten.

Aan de basis van het geheel van monumentenzorg (waaronder de archeologische monumentenzorg) ligt een zorgvuldig behoud, beheer, bescherming en onderzoek. Vanuit deze basis wordt de komende jaren sterk ingezet op bewustwording en draagvlakvergroting door communicatie, presentatie en educatie. We ontwikkelen een integrale visie op monumenten en archeologie binnen de ontwikkeling van de stad, ingebed in de totale gemeentelijke visie op de stad en passend binnen de externe beleidsontwikkeling op allerlei niveau's. Daarnaast positioneren we cultuurhistorie als geheel met diverse partners binnen het Hofkwartier, zoals het Stadsarchief, de musea, de Kunstkerk, en diverse (cultuur)-historische verenigingen. Speciale aandacht is er voor de samenwerking met diverse belanghebbende partijen. We werken enerzijds voorwaardenscheppend, maar zijn ook ontwikkelings- en productiegericht. Klantgerichtheid is de leidraad. We staan voor de duurzame instandhouding van

cultuurhistorische waarden én vooral voor de sterke inzet van deze waarden binnen de hedendaagse en toekomstige stad.

Cultuurhistorie is de geschiedenis van de beschaving. Het begrip is in deze nota in het algemeen wat toegespitst gebruikt:

“Cultuurhistorie: de elementen en structuren in stedelijk en landelijk gebied die een beeld geven van de bewoning- en ontginningsgeschiedenis. Met andere woorden: de fysieke elementen in een landschap die het ingrijpen van de mens in de jaren tonen.”

De cultuurhistorie omvat zowel het archeologisch, historisch (steden)bouwkundig, als het historisch geografisch erfgoed (cultuurhistorische disciplines).

De historische (steden)bouwkunde richt zich van oudsher op de buitenkant van gebouwen, bouwstijl, bouwtraditie en bouwhistorie. De nadruk ligt op de constructieve en technische aspecten van gebouwen.

De historische geografie richt zich op de wordingsgeschiedenis van stad en land en de hiervoor kenmerkende ruimtelijke samenhang. Werkterreinen van de historische geografie zijn onder andere: historische verkavelingspatronen, wegen en waterlopen, kanalen, nederzettingsstructuren, dijken en poelen.

De archeologie richt zich op het bodemarchief (sporen van menselijk handelen die zich onder de grond bevinden), maar ook op bepaalde categorieën zichtbare landschapselementen, zoals de hunebedden, schansen en dijken. Zij probeert aan de hand van deze elementen een beeld te geven over vroegere menselijke samenlevingen.

*(Ontleend aan het conceptrapport “Behoud door Ontwikkeling, droom of werkelijkheid?”
Cultuurhistorie in de planologie in opdracht van Tauw juridisch advies maart 2003.)*

2. Samenvatting

Dordrecht heeft de ambitie om tot de top 5 van cultuurhistorische steden in Nederland te behoren. Cultuurhistorie neemt een centrale plaats in bij het denken over identiteit en imago van de stad.

We zijn al op de goede weg:

Qua aantal rijksmonumenten is Dordrecht de 8ste monumentenstad van Nederland. Dordrecht bezit één van de gaafste historische stadsgezichten met een bijna nog volledig in tact zijnde middeleeuwse stedenbouwkundige structuur, heeft één van de meest geschilderde havenfronten van Europa en ligt spectaculair aan het drie rivierenpunt. Op het gebied van archeologie heeft Dordrecht een uniek bewaard middeleeuws bodemarchief, dat in Europa zijn weerga niet kent. Dordrecht voert een eigen monumentenbeleid en heeft een gemeentelijke opgravingbevoegdheid.

Centraal in de conceptnota *Dordrecht maakt geschiedenis. Monumentenzorg en Archeologie 2004-2010* staat daarom de volgende vraag: "Wat kunnen monumenten en archeologie betekenen voor Dordrecht en wat kan de stad betekenen voor monumentenzorg en archeologie?" De visie van de nota gaat er vanuit dat cultuurhistorie een integraal deel uitmaakt van de identiteit en de stedelijke ontwikkeling van Dordrecht. Er is sprake van een accentverschuiving van een puur vakinhoudelijke naar binnen gerichte houding, naar een meer extern gerichte houding. Met name die accentverschuiving wordt in deze nota benadrukt. De basis van het werk blijft natuurlijk de vakinhoud. Ten opzichte van het bestaand beleid zijn de belangrijkste nieuwe strategische uitgangspunten:

- De bovengrondse monumentenzorg en de ondergrondse (archeologische) monumentenzorg vormen gezamenlijk het totaal van monumentenzorg en worden als zodanig behandeld en uitgedragen
- De integrale benadering en inbedding van monumentenzorg en archeologie binnen het beleid op alle niveau's op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en inrichting, cultureel erfgoed en duurzame ontwikkeling staat centraal
- De strategische en promotionele inzet van monumenten en archeologie binnen de citymarketing, het cultuurtoerisme en de economie van de stad krijgt hoge prioriteit
- Communicatie, presentatie en educatie worden actief ingezet om het maatschappelijk, politiek en economisch draagvlak en enthousiasme voor cultuurhistorie en monumenten en archeologie in het bijzonder, te vergroten. Hierbij wordt intensief samengewerkt met partners binnen de cultuurhistorie, specifiek in Hofkwartier-verband en wordt in samenwerking met het stadsarchief een regionaal cultuurhistorisch centrum opgericht
- De duurzame instandhouding van cultuurhistorische waarden wordt geplaatst in de context van de hedendaagse en toekomstige stad

3. Beleidsontwikkelingen Europa, rijk, provincie, regio en stad

Strategische uitgangspunten:

- *Dordrecht komt in de top 5 van cultuurhistorische steden van Nederland*
- *Het beleid monumentenzorg en archeologie wordt ingebed in het Europese, rijks-, en provinciale beleid op het gebied van cultureel erfgoed, duurzame ontwikkeling, ruimtelijke inrichting en identiteit*
- *Het beleid monumentenzorg en archeologie wordt ingebed in het beleidsprogramma Drechtsteden*
- *de regionale samenwerking op het terrein van monumentenzorg en archeologie wordt bevorderd*
- *Het beleid monumentenzorg en archeologie wordt ingebed in het gemeentelijke beleid op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, identiteit, cultureel erfgoed, zoals opgenomen in het Meerjaren(beleids)programma 2002-2006*

Op alle bestuurlijke niveau's tekent zich een geïntegreerd cultuurhistorisch beleid af. Alle neuzen wijzen dezelfde kant op: cultuurhistorisch waardevolle zaken geven een onmiskenbare meerwaarde aan de stad en samenleving. Zowel vanwege de intrinsieke waarde, als herkenbare drager van de ontwikkelingsgeschiedenis, als vanwege het nog steeds functioneren als onderdeel van een groter geheel.

Europa: gemeenschappelijke thema's ten aanzien van cultureel erfgoed

Binnen Europees verband is kenmerkend dat het begrip cultureel erfgoed zich verbreedt:

- Van een enkel object naar een landschap
- Van erfgoed naar historische omgeving
- Van isolatie naar integratie met de omgeving
- Van behoud naar veranderingsmanagement

Naast het op zichzelf staande culturele belang ervan, levert cultureel erfgoed een bijdrage aan:

- De kwaliteit van leven (zingeving)
- De economische waarde (schepping van welvaart en regeneratie van steden)
- De sociale waarde (creativiteit, identiteit en inclusiviteit)

Cultureel erfgoed speelt een centrale rol in duurzame ontwikkeling. Erkend wordt dat nieuwe strategieën nodig zijn voor onderzoek over, management van, partnerschap in en netwerken in cultureel erfgoed.

Voor de archeologische monumentenzorg bepaalt het in 1992 door Nederland ondertekende **Verdrag van Malta** de toekomst. Het verdrag beoogt de bescherming van het archeologische erfgoed. De bescherming zal tot uitdrukking komen in het overheidsbeleid betreffende stedenbouw, landinrichting en culturele ontwikkeling. Essentiële nieuwe punten zijn:

- zorgplicht, bewaarplicht en informatieplicht van en door overheden, waarbij gemeenten meer verantwoordelijkheid krijgen
- archeologie vanaf het begin betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen
- het zoveel mogelijk behouden van het archeologische erfgoed in situ, dat wil zeggen ter plaatse
- als de grond toch wordt verstoord: de verstoorder betaalt (mee). Het gaat dan onder andere om de kosten voor archeologische (voor)studies en onderzoeken, voor beknopte wetenschappelijke verslagen, evenals voor de volledige publicatie en registratie van de bevindingen.

Met de implementatie van het verdrag van Malta gaat de archeologie in Nederland een nieuwe fase in. Het verdrag beoogt een betere bescherming van het archeologisch erfgoed door onder meer een vroegtijdige inbreng van de archeologie in de ruimtelijke planvorming, meer aandacht voor publiek en een beter beheer van archeologische monumenten. Medio 2005 wordt het verdrag van Malta verankerd in de Nederlandse wetgeving.

Rijk: hoge prioriteit voor historisch waardevolle eigenschappen en verscheidenheid

Centraal in het ruimtelijk beleid van Nederland staan op dit moment de begrippen ruimtelijke kwaliteit en culturele identiteit. In diverse beleidsnota's komen deze begrippen aan de orde.

In 1999 presenteerden drie ministeries gezamenlijk de nota **Belvédère**. Deze beleidsnota is geheel gewijd aan de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting. Doel is volwaardige integratie van cultuurhistorische waarden bij planvorming en –uitvoering.

In de concept **Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening** (2000/2020) was één van de doelstellingen van het nationaal ruimtelijk beleid het streven naar vitale en aantrekkelijke steden en een vitaal en aantrekkelijk landelijk gebied waarbij de aanzienlijke vraag naar meer ruimtelijke kwaliteit samengaat met de doorgaande behoefte aan extra ruimte. Bij de vereiste verandering van het bestaande bebouwde gebied en van het buitengebied zal meer aandacht komen voor leefbaarheid, veiligheid en gezondheid en voor cultuurhistorische, landschappelijke en recreatieve waarden en sport, onder andere in het licht van de uitgangspunten van het Verdrag van Malta. Verwacht wordt dat deze doelstelling in de nu in voorbereiding zijnde **nota Ruimte**, die in de plaats komt van de Vijfde Nota, integraal overeind blijft.

Cultureel erfgoed komt bovendien aan de orde in de architectuurnota **Ontwerpen aan Nederland**, de **Cultuurnota** en de nota **Natuur voor mensen, mensen voor natuur** van het rijk.

Provincie: cultuurhistorische waarden meenemen in plannen

In 2003 heeft de provincie de kaartenserie **Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland** afgerond. De kaartenserie geeft een overzicht in hoofdlijnen van het cultureel erfgoed van de provincie. Daarvoor zijn de belangrijkste archeologische, historisch-landschappelijke en historisch-stedenbouwkundige structuren, patronen en terreinen per regio op de kaart gezet en gewaardeerd. De bedoeling is dat het gebruik van de kaarten bijdraagt aan een zorgvuldige omgang met het cultureel erfgoed en dat de kaarten dienen als onderlegger en inspiratiebron voor planvorming en ontwerp in de toekomst. Tevens is de nota **Planbeoordeling** (2002) van de provincie een toetsingskader voor uitvoering.

Regio Drechtsteden: identiteit van Drechtsteden vertalen in onderscheidende kwaliteit van de regio

Het beleidsprogramma ruimtelijke ordening van de Drechtsteden uit 2003 gaat onder andere in op de identiteit en het imago van de Drechtsteden als entree voor de Randstad. Bijzondere kwaliteiten zijn de ligging aan het water, temidden van groen. Een belangrijk speerpunt is het streven naar een gevarieerd en hoogwaardig aanbod van woonmilieus. Het historische milieu in Dordrecht biedt daarbij een wel heel bijzonder woonmilieu, waar veel waarde aan wordt gehecht.

Uitgangspunt is een integraal ruimtelijk ordeningsbeleid. Hierin zitten de aanknopingspunten voor het behoud van cultuurhistorische waarden.

Gemeente Dordrecht: historische kracht sterk benutten

Één van de belangrijkste speerpunten in het **Collegeprogramma** is het werken aan Dordrecht als leefbare, aantrekkelijke en unieke stad. De raakvlakken met monumentenzorg en archeologie blijken uit het volgende citaat:

“Een aantrekkelijke stad mag gezien worden, zeker een stad met een historisch en cultureel potentieel als Dordrecht, stad aan het water, omgeven door natuur. Die stad wordt nadrukkelijk geprofileerd door ons, om mensen en bedrijven aan de stad te binden en het bezoek aan Dordrecht te bevorderen. In het profileren van de stad willen we samenwerken met bedrijven, instellingen en betrokken burgers, die trots zijn op hun stad.”

Het **Meerjaren(beleids)programma 2002-2006** geeft een rechtstreekse opdracht:

“Dordrecht gaat de komende jaren zijn plaats verdienen in de top vijf van cultuurhistorische steden.

We zetten in op het beter benutten van de historische kracht van onze stad.

Verdere ontwikkeling van ons historisch presentatiebeleid draagt bij aan de beleving van de Binnenstad. Daarbij staan monumenten vaker open voor publiek en richten we ons op de hele omgeving van monumenten en niet alleen de individuele objecten.

Bij de ontwikkeling van de stad maken we bovendien slim gebruik van de unieke karakteristieken: een mooie historische stad aan de rivier met veel cultuur en natuur onder handbereik”.

Er is al besloten tot de bouw van een nieuw stadsdepot voor musea, het archief en de archeologie. De uitwerking van de plannen voor het Hofkwartier geeft perspectief op nieuwbouw ten behoeve van het Stadsarchief en het Dordts Archeologisch Centrum en de vernieuwing en uitbreiding van het Dordrechts Museum. Daarmee is de basis gelegd voor de presentatie van de stads- en cultuurhistorie en een versterkende rol van de betrokken instellingen als belangrijke publiekstrekkingen van de stad.

Verder ligt er nog de doelstelling in het kader van het **grote stedenbeleid**:

“Het vergroten van de aantrekkingskracht van de stad op het gebied van historie, cultuur en natuur”
Hierbij wordt vooral ingezet op een toename van het aantal bezoekers en wederom op de top 5 van cultuurhistorische steden.

Belangrijkste doelstellingen monumentenzorg en archeologie

In alle beleidsnota's van de gemeente komt het terug: ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Cultuurhistorie speelt hierbij een essentiële rol. De belangrijkste doelstellingen op het gebied van monumentenzorg en archeologie zijn dan ook:

1. Maak cultuurhistorische waarden inzichtelijk
2. Integreer cultuurhistorie volwaardig in de planvorming
3. Houd cultuurhistorische waarden duurzaam in stand
4. Zet cultuurhistorie in voor de economie van Dordrecht
5. Positioneer cultuurhistorie binnen de merkbouw van de stad
6. Vergroot het cultuurhistorisch besef en draagvlak

De strategische inzet van het bureau Monumentenzorg en Archeologie ligt in het verlengde van deze geformuleerde ambities.

Samenwerking

Om de ambities op het gebied van monumentenzorg en archeologie te realiseren is samenwerking met diverse belanghebbende partijen essentieel.

De belangrijkste partners voor de promotie en het behoud van het cultuurhistorische erfgoed binnen Dordrecht zijn – naast de diverse gemeentelijke sectoren - de inwoners, de bezoekers en de gebruikers van Dordrecht, waaronder de eigenaren en huurders van monumentenpanden, de ontwikkelaars en aannemers, de middenstand, de cultuurliefhebbers en de vele culturele en educatieve instellingen. Zonder hen bestaat er geen cultuurhistorie!

Uitdrukkelijk zal de komende jaren de samenwerking met het Stadsarchief worden uitgebouwd, met het oog op gezamenlijke huisvesting en vergaande samenwerking in het Hofkwartier medio 2007. Binnen dit verband vormen de gemeentelijke musea, de Kunstkerk en andere organisaties actief op het gebied van cultuurhistorie tevens belangrijke partners.

De belangrijkste externe partijen waarmee wordt samengewerkt zijn de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) en de Rijksdienst Monumentenzorg (RdMz), die beide naast advisering de wet- en regelgeving van het rijk uitvoeren. Het is de bedoeling een aantal taken van de ROB en RdMz samen te brengen, waarschijnlijk vanaf 2006. Voor de handhaving en kwaliteitstoetsing is de Rijksinspectie voor Archeologie (RIA) van belang. Samenwerking is er vooral op gebied van kennisuitwisseling, afstemming en uitvoering van wet- en regelgeving, onderzoek en speciale projecten. Met de provincie Zuid-Holland vindt afstemming en samenwerking plaats op het terrein van de planontwikkeling en de inspecties door de Monumentenwacht.

De samenwerkingsmogelijkheden binnen de regio worden nog onderzocht.

Daarnaast zijn er op het gebied van de cultuurhistorie meerdere belangengroepen werkzaam, zoals de Archeologische Werkgemeenschap Nederland, de Bond Heemschut, de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland en plaatselijk de vereniging Oud Dordrecht en de stichting Oud Dubbeldam. De samenwerking hier richt zich met name op uitwisseling, ondersteuning, consultatie, overleg, presentatie en communicatie. Vakinhoudelijk is er de kennisuitwisseling binnen de Federatie Grote Monumenten Gemeenten, de Monumentencommissie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Convent van Gemeentelijke Archeologen.

4. Cultuurhistorie als basis van de stad

Strategische uitgangspunten:

- *Cultuurhistorie is een belangrijk en inspirerend onderdeel van integraal ruimtelijk beleid*
- *Structuurgericht denken en werken biedt grote meerwaarde*
- *De samenwerking tussen ruimtelijke ordening, economie, volkshuisvesting en cultuur staat voorop*
- *Cultuurhistorie neemt actief deel aan planontwikkeling en –uitwerking, onder meer middels de cultuurhistorische verkenningen*
- *De cultuurhistorische bijdrage geeft een belangrijke meerwaarde aan bestemmingsplannen*

Grote ruimtelijke veranderingen in Dordrecht

Het aanzien van Dordrecht zal de komende jaren ingrijpend veranderen. Er ligt een ambitieus programma bestaande uit grote fysieke projecten als de Oostpoort, Leerpark, Stadswerven en Hofkwartier. Verder is er een uitgebreid woningbouwprogramma, wordt gewerkt aan de herstructurering van oudere wijken en bedrijfsterreinen en staan er grote infrastructurele werken op de rol, zoals wellicht de aanleg van een vierde spoor. Dit alles heeft consequenties voor zowel het ondergrondse en bovengrondse cultuurhistorisch erfgoed als voor het landschap.

Cultuurhistorisch besef als basis voor ruimtelijke kwaliteit en identiteit

Grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen vragen om een continue en diepgaande aandacht voor vormgeving. Ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van de plek zijn hierbij van essentieel belang. De noodzakelijk geachte ingrepen moeten niet alleen tegemoet komen aan de functionele eisen van dit moment, maar moeten duurzame oplossingen bieden met een meerwaarde.

Cultuurhistorie is onlosmakelijk verbonden met de begrippen ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Het gaat hierbij zowel om de bovengrondse als de ondergrondse cultuurhistorie. Deze vertellen iets over de ontwikkelingsgeschiedenis van een locatie. Het betreft bijvoorbeeld een oude stedenbouwkundige structuur, een oud gebouw, een verwijzing naar vroeger gebruik of historische landinrichting. Allemaal zaken die als inspiratiebron en als leidmotief kunnen dienen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Ter versterking van de identiteit of ter verhoging van de gebruikswaarde biedt ook het herstel van historische structuren een meerwaarde bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Integraal ruimtelijk beleid

Het sterk benutten van de cultuurhistorische identiteit van het stedelijk en het landelijk gebied biedt volop kansen en vormt een belangrijk uitgangspunt van het ruimtelijk beleid. Cultuurhistorie is een inspiratiebron voor (landschaps)architectuur en vormgeving. Integratie, vermaatschappelijking, verbreding en een ontwikkelingsgerichte benadering zijn daarbij kernbegrippen. Ook het actief instandhouden en verbeteren van grotere cultuurhistorische structuren, zoals de beschermde stadsgezichten en de dijkenstructuur, geeft betekenis aan het heden én de toekomst.

Binnen het nieuwe internationale en nationale beleid is de verschuiving in de aandacht van alleen het object naar het object én de omgeving als één geheel inmiddels verankerd. Voor het gemeentelijk beleid ligt hierin een grote uitdaging. Dit bewustzijn is, in een tijd waarbij beleving een steeds grotere plaats inneemt, een sterk punt. Om dit te realiseren is de samenwerking tussen verschillende beleidsterreinen van essentieel belang: ruimtelijke ordening, economie, volkshuisvesting en cultuur. En op regionaal en gemeentelijk niveau vergt het bovendien samenwerking tussen stedenbouw, verkeer, milieu, monumentenzorg en stadswerken.

Cultuurhistorie wordt als vast onderdeel betrokken bij planontwikkeling en –uitvoering. In veel gevallen dragen cultuurhistorische waarden bij aan het verhogen van de kwaliteit en het bereiken van de doelstellingen van projecten. Een cultuurhistorische inventarisatie helpt in het maken van keuzes en zal daarom een rol spelen in de voorbereiding van zowel grote als kleine ontwikkelingen op het Eiland van Dordrecht. De inventarisatie geeft een beeld van de aanwezige c.q. te verwachten bovengrondse en ondergrondse waarden, zodat in een vroeg stadium inzicht ontstaat in te benutten kwaliteiten. De inventarisatie geeft ook aan hoe waarden zo ingezet kunnen worden, dat zij de ruimtelijke kwaliteit verhogen en de identiteit van de plek versterken. De aanbevelingen kunnen worden benut voor een integraal ontwikkelingsplan en wanneer er keuzes moeten worden gemaakt, kunnen er goede afwegingen worden gemaakt. Naast de overheid spelen private partijen bij deze manier van planontwikkeling een belangrijke rol.

5. Beleid bovengrondse en archeologische (ondergrondse) monumentenzorg

5.1. Bovengrondse monumentenzorg

5.1.1. Beschermd stadsgezicht

Strategische uitgangspunten:

- *Beschermd stadsgezicht draagt bij aan imago-ontwikkeling van de stad en is hierdoor een belangrijk instrument voor city-marketing*
- *Beschermd stadsgezicht speelt een actieve rol binnen stedelijke veranderingsprocessen*
- *De aanwijzing van twee nieuwe gebieden tot beschermd stadsgezicht is in voorbereiding*
- *Door wijzigingen en toevoegingen te laten passen binnen de stedenbouwkundige structuur versterken we de betekenis van het beschermd stadsgezicht*
- *Eigentijdse nieuwbouw heeft de voorkeur binnen het beschermd stadsgezicht*
- *Nieuwbouw in de historische binnenstad wordt gekoppeld aan het architectuurbeleid*
- *De historische context wordt betrokken bij het welstands- en architectuurbeleid*
- *Cultuurhistorie voegt kwaliteit toe aan het buitenruimteplan binnenstad*
- *De presentatie van gevels draagt bij aan de uitstraling van het beschermd stadsgezicht*

Betekenis beschermd stadsgezicht

In 1988 is de binnenstad van Dordrecht door het rijk aangewezen als beschermd stadsgezichtgebied. Deze aanwijzing heeft niet alleen gevolgen voor de omgang met de binnenstad, maar vormt een essentieel aspect van het imago en de aantrekkingskracht van de stad. Het imago van beschermd stadsgezicht is inzet bij de citymarketing van de stad, voor ondernemers, investeerders, nieuwe bewoners, bezoekers en toeristen. Bovendien speelt het beschermd stadsgezicht een actieve rol bij de stedelijke veranderingsprocessen (op ruimtelijk, economisch, sociaal en maatschappelijk terrein). Doel van de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht is niet de bevrozing van de toestand op het moment van aanwijzing. Wijzigingen en uitbreidingen blijven mogelijk en zijn soms zelfs wenselijk.

Aanwijzing nieuw gebieden als beschermd stadsgezicht

In voorbereiding is de aanwijzing van 2 nieuwe beschermde stadsgezichten: Rozenhof en omstreken en Dordrecht Zuidoost, met als kern het Merwesteinpark. Eind 2004 nemen de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen naar verwachting de beslissing. De gemeenteraad van Dordrecht heeft het rijk in 2000 positief over de aanwijzing geadviseerd.

In nieuwe bestemmingsplannen voor de betreffende gebieden is en wordt al rekening gehouden met de voorgenomen aanwijzing. Uit de aanwijzing vloeit de verplichting voort tot het maken van beschermende bestemmingsplannen.

Omgaan met wijzigingen

Door wijzigingen en toevoegingen te laten passen binnen de stedenbouwkundige structuur versterken we de betekenis van het beschermd stadsgezicht. Het gaat hierbij om de inpassing qua rooilijn, hoogte, massa, verpanding en verkavelingrichting. Bij nieuwbouwinitiatieven binnen (in voorbereiding zijnde) beschermde gebieden, worden er ruimtelijke randvoorwaarden geformuleerd die passen binnen deze visie.

Nieuwbouw in een historische omgeving

De binnenstad van Dordrecht heeft een krachtige middeleeuwse stedenbouwkundige structuur met gebouwen van de Middeleeuwen tot nu. Wat de binnenstad onder andere zo boeiend en leefbaar maakt is de diversiteit. De binnenstad laat een uitgebreide stalenkaart van architectuurstijlen zien. Een dergelijke beleving is alleen mogelijk in een gebied met een sterke stedenbouwkundige structuur, die de eeuwen heeft doorstaan. Moet er dus bij nieuwbouw historiserend of eigentijds worden gebouwd? We geven in principe de voorkeur aan eigentijdse nieuwbouw, omdat we op deze wijze ook vanuit het

heden een bijdrage leveren aan de eeuwenoude stalenkaart van stijlen. Hetzelfde geldt voor eigentijdse toevoegingen aan de stedenbouwkundige structuur. Nieuwe elementen worden zo zichtbaar en houden de stad levend. Dat de historische architectonische vormtaal wel als belangrijke inspiratiebron kan dienen is evident. Teveel namaken doet echter de authentieke historische gebouwen onrecht, omdat na een aantal jaren niet meer te zien is wat origineel is. Bij nieuwbouw in een bestaande omgeving is het belangrijk dat er wel enige overeenkomsten zijn tussen de nieuwe gebouwen en de omgeving: bijvoorbeeld in massa, hoofdopzet en/of kleur, materiaalgebruik en structuur. De welstandsnota gaat hier dieper op in.

Welstandsbeleid en architectuurbeleid

Het welstandsbeleid voor Dordrecht is gereed. Over het maken van een architectuurbeleid wordt nog nagedacht. Bij beide is de historische context een boeiend aanknopingspunt. Het ontwerpen en bouwen vindt plaats vanuit vooral een nationale, maar soms ook een plaatsgebonden traditie. Het gaat dan bijvoorbeeld om de bouwgeschiedenis, de architectuurgeschiedenis, maar ook om ontwikkelingsgeschiedenis van een gebied. Deze context is een belangrijke inspiratiebron voor het beleid.

Openbare ruimte

Naast het gebouwde is binnen beschermd stadsgezicht het onbebouwde van even groot belang. Het gaat dan om de inrichting van straten, kades, pleinen en havens. In het handboek 'Straatmeubilair' (1995) is het Buitenruimteplan Dordrecht voor de historische binnenstad opgenomen. Belangrijke uitgangspunten voor de inrichting van de openbare ruimte binnen beschermd stadsgezicht zijn het herkenbaar houden van de historische structuur, een consequente inrichting van straten met een zelfde karakter, een verlichting die de historische structuur verheldert, de toepassing van natuurlijke en gebakken materialen en samenhang in straatmeubilair, passend in het historische decor. Bureau Monumentenzorg en Archeologie levert een actieve bijdrage aan het buitenruimtebeleid.

Gevelpresentatie

In 1998 vond evaluatie van het reclamebeleid beschermd stadsgezicht plaats. Alhoewel de resultaten van twee jaar beleidsuitvoering bemoedigend waren, was een belangrijke conclusie dat de binnenstad gebaat zou zijn bij een integrale aanpak van zaken die de uitstraling van de winkelstraten bepalen. Hiertoe zijn al deze zaken op een rij gezet in een conceptnota gevelpresentatie. Naast wat al wordt aangepakt, zoals uitstallingen, graffiti en wonen boven winkels wordt daarin voorgesteld gevelreclame, rolluiken, dichtgeplakte etalageramen, markiezen/zonweringen en vlaggen de komende jaren versneld en gebundeld aan te pakken om zo te komen tot een kwaliteitssprong. De aanpak vereist geld en menskracht. Er is inmiddels geld gereserveerd.

Het nagestreefde eindresultaat is beeldverbetering, met name in de zogenaamde couleur locale straten, binnen afzienbare termijn, met als beoogde spin-off hogere omzetten door toename van het aantal bezoekers. In 2004 wordt de uitvoering van de integrale aanpak onder de loep genomen en gestart met het bijstellen van de rolluikenregeling. Na politieke besluitvorming kan tot uitvoering worden overgegaan.

5.1.2. Monumentenlijsten

Strategische uitgangspunten:

- *In navolging van het rijksbeleid gaan we de wederopbouwarchitectuur in Dordrecht inventariseren om zo de waardering voor en kennis van deze periode te vergroten*
- *De prioriteit bij de uitbreidingen van de gemeentelijke monumentenlijst leggen we bij actuele projecten*
- *We gaan de status van beeldbepalende panden duidelijk maken*

De lijst van rijksmonumenten

Dordrecht telt thans ongeveer 900 rijksmonumenten, allemaal van de periode vóór 1940. Een rijksmonument is een object of complex ouder dan 50 jaar en belangrijk door de schoonheid, betekenis of cultuurhistorische waarde. In 2001 is het aantal rijksmonumenten in Dordrecht sterk gegroeid met 150 objecten uit de periode 1850-1940. Dankzij deze aandacht is de kennis van en de zorg voor jongere bouwkunst de afgelopen jaren sterk toegenomen.

De gemeentelijke monumentenlijst

Doel van het gemeentelijke monumentenbeleid is onder andere het behoud van waardevolle objecten en structuren die van lokaal belang zijn. De ouderdom van een object speelt hierbij een minder belangrijke rol. In 1997 is door burgemeester en wethouders al ingestemd met de uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst met ongeveer 700 objecten, verspreid over het gehele Eiland van Dordrecht. Een andere reden voor de uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst is het feit dat sommige beeldbepalende panden mogelijk de status van gemeentelijk monument verdienen. Ook deze panden worden geïntariseerd en wel of niet aangewezen als gemeentelijk monument. Bij de prioriteitstelling zal vooral worden aangesloten bij grote ontwikkelingsprojecten zoals het Hofkwartier en de Stadswerven en speciale problematiek, zoals die van de funderingen in de 19de-eeuwse schil. Het aanwijzen tot (gemeentelijk) monument biedt financieringsmogelijkheden voor behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten, die anders wellicht verloren gaan.

Inventarisatie van Wederopbouwarchitectuur (1940-1965)

Het Monumenten Inventarisatie Project 1850-1940 van het rijk wordt gevolgd door een landelijk project gericht op de architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965, de wederopbouwperiode. Dordrecht speelt hierop in door zelf een inventarisatie te maken van de wederopbouwarchitectuur in de stad. Belangrijk is in eerste instantie het bevorderen van kennis en waardering voor deze periode. Dit levert een bijdrage aan een bewuste en cultuurhistorisch geïnspireerde planontwikkeling voor de kenmerkende buurten en wijken uit de periode 1940-1965. Een inventarisatie geeft inzicht in de architectonische kwaliteit van vooral woningbouwcomplexen uit deze periode en beschermt de meest waardevolle onderdelen. Na de inventarisatie zal hiervoor een selectie plaatsvinden. In Dordrecht gaat het vooral om de planmatig ontwikkelde wijken Vogelbuurt, Wielwijk en Crabbehof. Daarnaast zijn er in de oudere wijken nog enkele kleinere, individuele complexen interessant. Ook de stedenbouwkundige kwaliteiten van deze naoorlogse wijken verdienen aandacht. Bij herstructurering en vervanging van de goedkope gestapelde woningbouw in die wijken wordt specifieke aandacht gegeven aan de stedelijke kwaliteit.

Industrieel erfgoed

Bij de inventarisatie voor de monumentenlijsten vormen de monumenten van bedrijf en techniek een aparte categorie. Het kan daarbij gaan om historische industrielandschappen of bedrijfsterreinrichtingen; om gebouwde, soms in onbruik geraakte, bedrijfsgebouwen als molens, watertorens, spoorwegstations, arbeiderswoningen, kantoren en fabrieken of om objecten als machines, sluizen, bruggen en tunnels. Ze spelen een belangrijke rol in de ontwikkelingsgeschiedenis van land, streek of plaats. De cultuurhistorisch meest waardevolle vertegenwoordigers van het industrieel erfgoed dienen bewaard te blijven om de geschiedenis herkenbaar te houden. Een goede bestemming is hierbij de beste verzekering voor behoud.

Beeldbepalende panden

Naast monumenten komen in het beschermd stadsgezichtgebied beeldbepalende panden voor. Beeldbepalende panden hebben echter geen juridisch beschermde status, waardoor sloop formeel niet kan worden tegengehouden, tenzij het pand ooit met subsidie is gerestaureerd. In geval van sloop moet er wel, omdat het beschermd stadsgezicht betreft, sprake zijn van een goedgekeurd nieuwbouwplan. De categorie beeldbepalende panden wordt hierom onder de loep genomen. Een deel van de beeldbepalende panden komt sowieso in aanmerking voor aanwijzing als gemeentelijk monument. Dit houdt wel een forse uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst in, maar geeft ook duidelijkheid.

In het kader van de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht van de binnenstad van Dordrecht hebben alle panden bij de voorbereiding van de aanwijzing, rond 1976 een stedenbouwkundige waardering gekregen. Daarbij is een verdeling gemaakt in twee groepen, de zogenaamd structureel gave groep en de structureel aangetaste groep. Criterium bij de beoordeling van het al dan niet structureel gaaf of structureel aantastend zijn van panden, is de historische structuur van de binnenstad, zoals die is gegroeid vanaf het ontstaan van de stad tot aan de soms zeer ingrijpende wijzigingen in deze eeuw.

Elementen uit deze beoordeling zijn:

- *het stratenpatroon dat vanaf de 17^e eeuw tot heden grotendeels onverstoord is gebleven;*
- *de parcellering: door de individuele wijze van bouwen en de intensieve benutting van het grondoppervlak zijn reeds in de middeleeuwen smalle percelen ontstaan; soms werden 2 of meer percelen samengevoegd om te komen tot wat grotere percelen of ten behoeve van bijzondere gebouwen (stadhuis, gerechtsgebouw, grote koopmanshuizen e.d.);*
- *de opbouw van de bebouwing in verdiepingen en kap; meestal laag begonnen ontwikkelden zich percelen met meer verdiepingen, waarvan het aantal en de hoogte begrensd werden door funderingsmogelijkheden, transport en "inbouwmogelijkheden" tussen de bestaande bebouwing, waarnaast de bouwtraditie (constructieve mogelijkheden) een rol heeft gespeeld.*

Hoogste waardering is beeldbepalend pand:.. Beeldbepalend worden genoemd panden die een duidelijk aandeel leveren aan het karakteristieke beeld. Alle beschermde rijksmonumenten behoren er geheel of gedeeltelijk toe.

5.1.3. Instandhouding van monumenten

Strategische uitgangspunten:

- *De functie van een gebouw sluit zoveel mogelijk aan bij de monumentale waarde*
- *We gaan zorgvuldig om met nieuwe eisen op het gebied van veiligheid en comfort*
- *We leggen onze restauratieopvattingen vast in relatie met het welstandsbeleid*
- *We anticiperen op zoveel mogelijk gedecentraliseerde verantwoordelijkheden*
- *Het kleurbeleid gaan we intensiveren en uitdragen*
- *We nemen het initiatief in het benutten en toegankelijk maken van belangwekkende gebouwen en complexen*

Gebruik van monumenten

De beste garantie voor instandhouding van een monument is het hebben van een goede functie. Hierdoor krijgt het naast zijn intrinsieke waarde, een meerwaarde voor de samenleving. Een monument dat in gebruik is, heeft bovendien economische waarde. De huidige (al dan niet oorspronkelijke) functie hoort bij de geschiedenis van het pand. Maar soms brengt een functie grote schade toe aan de specifieke monumentale waarde van een pand. Zelfs als het pand zijn oorspronkelijke functie nog heeft, kan er frictie ontstaan tussen de functie en de monumentale waarde. Dit komt door de eisen die tegenwoordig bijvoorbeeld op het gebied van comfort en veiligheid worden gesteld. Oudere woningen voldoen bijvoorbeeld vaak niet aan de huidige woningstandaard. Actueel zijn op dit moment de gebruiksvergunningen. De strengere brandveiligheidseisen kunnen grote gevolgen hebben voor monumentale panden en hun monumentale interieurs. Per pand zal gekeken worden, in relatie tot de omgeving, wat het pand vraagt en verdraagt. Er dient een zorgvuldige afweging te worden gemaakt tussen functionele en andere eisen en de monumentale waarde, met als uitgangspunt het behoud van die monumentale waarde.

Restauratieopvattingen

Elke tijd heeft zijn eigen restauratieopvattingen. In de jaren zestig was bijvoorbeeld reconstructie en sloop en herbouw heel gewoon. Tegenwoordig is er het besef dat bij sloop en herbouw veel origineel, historisch materiaal voorgoed verloren gaat. Ook wordt er nu vaak gekozen om bij nieuwe toevoegingen aan gebouwen te laten zien dat ze nieuw zijn, zodat de geschiedenis van het gebouw leesbaar blijft. Uiteraard zonder dat er ongewenste contrasten en dissonanten ontstaan.

We kiezen in principe niet voor reconstructie, sloop of herbouw. Het doel is zoveel mogelijk de oorspronkelijke structuur en materialen te behouden, ook al leidt dit tot voor het oog minder “nette” gevels. Vanwege de samenhang van restauratieopvattingen met architectuur- en welstandsbeleid zullen de vigerende opvattingen worden vastgelegd voor onder andere eigenaren en architecten.

Verdere decentralisatie

De tendens vanuit het rijk is om de gemeenten meer verantwoordelijkheden te geven bij de begeleiding van restauraties en vergunningverlening. De gemeente moet hiervoor wel aan een aantal criteria voldoen, zoals de inzet van specialistische medewerkers en het hebben van een beleidsnota en een gemeentelijke monumentenverordening. In de werkzaamheden zal worden geanticipeerd op deze verdere decentralisatie.

Dordtse kleuren

Dordrecht heeft met de Dordtse Kleuren een belangrijk innovatief en voorbeeldstellend project opgezet. Door het consequente gebruik van kleuren die kenmerkend zijn voor Dordrecht krijgen de monumenten een samenhangend en kwalitatief hoogwaardige uitstraling. Tevens vergroot het de toegankelijkheid, herkenbaarheid en aantrekkelijkheid van gebouwen. Een typisch Dordts kleurenpalet versterkt het imago van de binnenstad. Monumentenzorg geeft advies aan eigenaren van panden binnen het beschermd stadsgezicht die nieuwe kleuren op hun pand wensen. Er wordt gekeken of de kleuren bij (de architectuur van) het pand passen en in de omgeving. Als het een ingrijpende kleuromslag betreft wordt het voorstel voor advisering voorgelegd aan de Welstandscommissie. Het stimuleren van het toepassen van Dordtse kleuren wordt de komende jaren geïntensiveerd, onder meer door voorlichting, voorbeeldwerking bij gemeentelijke eigendommen en wellicht de organisatie van een symposium. Aan de hand van de evaluatie van het project Dordtse kleuren worden voorstellen gedaan voor de toekomst.

Openbare monumenten

Verspreid over de monumentale binnenstad liggen markante monumentale gebouwen en complexen die van buitengewoon belang zijn voor Dordrecht. Soms waren ze het toneel van belangrijke historische gebeurtenissen, regelmatig werden zij bewoond door markante inwoners, veelal zijn het gebouwen die alleen al vanwege hun architectonische of bouwhistorische eigenschappen de moeite waard zijn. Aansprekende voorbeelden zijn het Huis De Onbeschaamde, 't Zeepaert, het Statenhof, het stadhuis, de Groothoofdspoort en de Grote Kerk. Niet altijd zijn dergelijke gebouwen toegankelijk voor het publiek. Om het monumentenbezit te promoten en om als gemeente een voorbeeld te geven, wordt waar mogelijk en wenselijk door middel van aankoop of huur bevorderd dat vrijkomende monumenten beter worden opgesteld voor het publiek en een functie krijgen die past bij de monumentale waarde en de beoogde toegankelijkheid.

5.2. Archeologische monumentenzorg

Strategische uitgangspunten:

- *Het werkveld van het Dordts Archeologisch Centrum krijgt een regionaal bereik*
- *De gemeentelijke archeologische monumentenzorg sluit aan bij het Verdrag van Malta, hiervoor wordt een aparte beleidsnotitie opgesteld*
- *We graven zo min mogelijk op en geven prioriteit aan het behoud van archeologische waarden in situ (ter plaatse)*
- *In de binnenstad is het principe om zo min mogelijk onder -1 niveau te bouwen, om zo het bodemarchief optimaal te beschermen*
- *De resultaten van onderzoek naar het bodemarchief in het buitengebied vormen een inspiratiebron voor planontwikkeling*
- *We staan voor een zorgvuldig behoud, beheer en onderzoek van het archeologische culturele erfgoed in het binnen- en buitengebied van Dordrecht*

5.2.1. Malta, Dordrecht en de Drechtsteden

Dordrecht: schatkamer van archeologie

Archeologie staat meer dan ooit op de kaart, zowel bij de overheid als bij het publiek.

De bodem van de Dordtse binnenstad is in kwantitatief én in kwalitatief opzicht van zeer grote historische waarde. Het cultureel erfgoed dat hier is opgeslagen maakt Dordrecht tot een schatkamer van de Nederlandse archeologie. Het beleid dat de gemeente inmiddels voert om het bodemarchief te beschermen maakt Dordrecht tot één van de meest Maltagezinde gemeenten van Nederland.

Het Dordts Archeologisch Centrum voert de taken op het gebied van archeologische monumentenzorg uit. De doelstelling van het beleid is enerzijds het beheren, behouden en onderzoeken van het archeologische culturele erfgoed, gericht op het behoud van archeologische waarden *in situ* en mobiele vondsten in het depot (ex situ) en anderzijds het vergroten van het historisch besef bij een breed publiek, door middel van communicatie, presentatie en educatie. Het werkterrein van het DAC beslaat het Eiland van Dordrecht en richt zich op de totale geschiedenis van dit gebied. In de toekomst zal in regionaal, Drechtstedenverband, intensiever worden samengewerkt, waarbij bekeken wordt of het werkterrein van het DAC een regionaal bereik krijgt.

Gevolgen Verdrag van Malta voor gemeentelijke archeologische monumentenzorg

In het kort heeft het Verdrag van Malta de volgende consequenties voor de gemeentelijke archeologie:

- De nadruk ligt meer op het behoud in situ, bodemverstoring wordt zoveel mogelijk ontmoedigd
- De verstoorder betaalt (mee), waarbij duidelijk moet worden of en hoe de gemeente (in sommige gevallen) meebetaalt aan de kosten. Via onder meer waardenkaarten zal aan verstoorders (ontwikkelaars, gemeenten, particulieren) zoveel mogelijk voorafgaand aan ontwikkeling een indicatie worden gegeven van mogelijk aan te treffen archeologische waarden. Archeologie behoort echter tot het risico-management van ontwikkelaars. Bij onderzoek zal voorafgaand een Programma van Eisen (onder regie van de gemeente) volgens de KNA-normen worden opgesteld.
- De financiering betreft niet alleen fysiek onderzoek ter plaatse, maar is ook bestemd voor ander benodigd onderzoek, voor de verwerking van gegevens voor resultaten en voor presentatie/publicatie van het onderzoek
- Samenwerking en afstemming tussen gemeente en vastgoed/projectontwikkelaars wordt versterkt
- Archeologisch onderzoek is in toenemende mate marktgeoriënteerd
- De archeologische management expertise/vaardigheden binnen de gemeente moet(en) verder worden ontwikkeld om te voldoen aan de eisen die Malta stelt
- Bij de verankering van het verdrag in Nederlandse wetgeving staat de relatie met de ruimtelijke ordening en de aansluiting bij ruimtelijke orderingsprocedures voorop. In de wettelijke systematiek is het bestemmingsplan het belangrijkste instrument. Middels een aanlegvergunningstelsel zal de archeologie beschermd worden. In bestemmingsplannen zullen archeologische waardenkaarten opgenomen worden. In de Monumentenwet, de Woningwet, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet worden daartoe specifieke RO-paragrafen opgenomen. De Monumentenwet wordt ingrijpend aangepast en uitgebreid voor de Malta-wetgeving.
- Het verdrag van Malta is vooral gericht op de prehistorie en het buitengebied (1 – 2 bewoningslagen). De binnenstad komt beperkt aan de orde vanwege de complexiteit (vele en diepe bewoningslagen). Op gemeentelijk niveau zal daarom voor de binnenstedelijke gebieden een specifiek beleid moeten worden geformuleerd.
- Niet altijd is het nodig archeologisch onderzoek uit te voeren. Soms is er al voldoende bekend over een locatie, waardoor onderzoek geen nieuwe of aanvullende informatie zal opleveren. Om hier richting aan te geven en prioriteiten te stellen zal een nationale, provinciale en gemeentelijke onderzoeksagenda worden opgesteld. In eerste instantie wordt bij onderzoek gericht op de blinde vlekken in onze kennis van het verleden.

De nieuwe nadruk op behoud in situ heeft uiteenlopende gevolgen. In Dordrecht is de verwachting dat er daardoor minder zal worden opgegraven. Hoewel hierdoor minder onderzoeksresultaten worden verkregen, betekent behoud in situ juist een optimale bescherming van het archeologisch erfgoed. Naar het publiek toe betekent dit minder aansprekende opgravingen die vaak het besef en draagvlak van archeologie vergroten. In plaats van informatieverbreiding door steeds nieuwe projecten, zal daarom meer ingezet worden op informatieverdieping door het sterker benutten van inzichten opgedaan in eerdere opgravingen en door die te plaatsen binnen het geheel van de stadsgeschiedenis. Vooral over de vele opgravingen in het verleden uitgevoerd door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek is nog weinig gepubliceerd.

5.2.2. Binnenstedelijk gebied en buitengebied

Archeologisch beleid binnenstedelijk gebied

De gehele binnenstad van Dordrecht is op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) van 1994, van de provincie Zuid-Holland, al aangemerkt als archeologisch monument. Door de structuur en de samenstelling van de bodem van Dordrecht zijn hier niet alleen duizenden organische en anorganische voorwerpen in uitstekende staat bewaard gebleven, het is tevens de reden dat in de bodem van Dordrecht vrijwel alle fasen van de lokale geschiedenis aanwezig zijn. De bodem van de binnenstad van Dordrecht is in kwantitatief én in kwalitatief opzicht van zeer grote historische waarde. Voor advisering bij planontwikkeling in de oude stadskern, wordt dan ook een specifieke archeologische prioriteitenkaart voor de binnenstad benut. Om het archeologisch bodemarchief in het binnenstedelijk gebied zoveel mogelijk te bewaren is eerder besloten om in principe niet beneden min 1 niveau te bouwen. Het Verdrag van Malta bepaalt echter dat elke bodemverstoring in een archeologisch prioritair gebied, ongeacht de diepte, onderzoek vereist. Duidelijk is dat – mede vanuit ruimtelijke ordeningsoverwegingen – het niet altijd mogelijk is deze terreinen onontwikkeld te laten ten behoeve van de archeologie. In die gevallen zal (kostbaar en tijdrovend) archeologisch onderzoek nodig zijn, waarvoor de bodemverstoorder betaalt.

Archeologisch beleid buitengebied

Het buitengebied van Dordrecht lijkt in vergelijking met de historische binnenstad op archeologisch gebied op het eerste gezicht minder interessant. De overstroming in 1421, de eeuwenlange invloed van eb, vloed en grote rivieren, de langzame inpoldering en bedijking en tenslotte in de 20ste eeuw de bebouwing, hebben sporen nagelaten in het landschap en veel van het archeologisch bodemarchief verstoord of bedekt onder dikke lagen sediment.

Pas de laatste 10 jaar speelt de archeologie in het buitengebied een rol. Het archeologische beleid is er thans vooral op gericht om de grote patronen in de historie van het achterland te traceren. Op deze wijze kan een goede inschatting worden gemaakt van de mogelijke archeologische waarden waar bij planontwikkeling rekening mee moet worden gehouden. Inmiddels heeft (verkenkend) archeologisch onderzoek tot veel nieuwe inzichten geleid, onder meer over de gevolgen van de Sint Elisabethsvloed. De waarde van dergelijk inventariserend veldonderzoek in het buitengebied heeft zich bewezen en zal daarom sterk worden voortgezet. De op basis hiervan op te stellen archeologische waardenkaarten zullen een hulpmiddel zijn om vooraf een gedegen indicatie te kunnen geven van de aan te treffen archeologische waarden.

De in 2003 door de provincie Zuid Holland uitgegeven Cultuurhistorische Hoofdstructuur, dient vooralsnog als belangrijkste criterium bij advisering bij planontwikkeling in het buitengebied. Op deze Cultuurhistorische Hoofdstructuur is een belangrijk deel van het buitengebied lichtgrijs gemarkeerd, met een lage kans op archeologische waarden. Hoewel het gebied buiten de middeleeuwse stadskern van Dordrecht ligt en de lichtgrijze gebieden vooralsnog geen stroomgordels of oeverwallen weergeven, is de kans op archeologische waarden klein, maar niet volledig uitgesloten. Dit komt onder meer omdat de kaarten van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur op hoofdlijnen sturen en op bodemkundige gegevens zoals die ons op dit moment bekend zijn. Het gebied buiten de middeleeuwse stadskern is echter onvoldoende bekend in archeologisch opzicht (vanwege metersdikke rivierafzettingen als gevolg van de St. Elisabethsvloed). Daarom is het mogelijk dat er bij bepaalde planontwikkelingen op advies van de archeoloog, in dergelijke lichtgrijze gebieden tòch een vooronderzoek wordt ingesteld

2004: beleidsnotitie vertaling nieuwe wetgeving naar Dordts beleid

De gevolgen van het verdrag van Malta voor middeleeuwse historische binnensteden zoals Dordrecht vergen nader onderzoek en uitwerking. Door onder meer het Convent van Gemeentelijk Archeologen wordt hieraan gewerkt. De (wettelijke) consequenties voor de Dordtse situatie en de werking van de wetgeving in de stedelijke praktijk worden in 2004 in een beleidsnotitie uitgewerkt. Hierin zal onder meer antwoord gegeven worden op vragen zoals: wat gebeurt er als waardevolle zaken worden verwacht of opgegraven, wie betaalt mogelijke vertraging van bouwprojecten, wat gebeurt er als een bouwplan niet door kan gaan, hoe zijn de kosten bij een verplicht onderzoek door particulieren te bekostigen, hoe wordt de kostenverdeling berekend, wat betekent min 1 niveau in relatie tot de nieuwe wetgeving, wat behelst de gemeentelijke onderzoeksagenda, wat willen we weten over het buitengebied, hoever moeten de verwachtingskaarten worden uitgewerkt, aan welke voorwaarden moet worden voldaan om de gemeentelijke opgravingsbevoegdheid te behouden en hoeveel capaciteit en expertise (ambtelijk en extern) is er nodig om dit alles te organiseren?

5.2.3. Archeologische collectie

Kwaliteit en betekenis collectie

De archeologische collectie van de gemeente Dordrecht omvat duizenden (geregistreerde) voorwerpen en staat - vooral wat de organische materialen betreft - aan de top van de Nederlandse en Europese archeologie. De goed geconserveerde en in grote aantallen gevonden lederen voorwerpen zijn uniek te noemen, de collectie textiel zal in de toekomst van vergelijkbare kwaliteit en betekenis worden. Ook de collecties metaal en aardewerk vallen op door omvang en betekenis en zelfs de vondstcategorieën zaden, hout en bot worden in Dordrecht in uitstekende conditie en grote getale aangetroffen. De aardewerkcollectie van Dordrecht zal een belangrijke rol spelen in het opbouwen van de Nationale Referentiecollectie. Gezien de kwetsbaarheid van de diverse vondstcategorieën en de zeldzaamheid van de collectie zijn de omstandigheden van bewaren en presenteren (klimaatbeheersing, beveiliging) van groot belang.

Toegankelijkheid collectie

De archeologische collectie is momenteel beperkt toegankelijk, zowel voor publieksfuncties als voor behoud en beheerfuncties. Bovendien bevinden niet alle voorwerpen uit Dordrecht zich in bij het bureau Monumentenzorg en Archeologie. De archeologische collectie van Dordrecht uit het depot van de ROB wordt op korte termijn overgebracht naar het provinciale depot voor bodemvondsten in Alphen aan den Rijn. Het is de bedoeling om de voorwerpen die de archeologische betekenis en uitstraling van Dordrecht kunnen versterken en de bestaande collectie aanvullen naar Dordrecht te halen (permanent of in bruikleen) en in te zetten bij presentaties voor het publiek. In het in 2005 op te leveren Stadsdepot zal de collectie archeologie onder optimale omstandigheden worden bewaard. In 2004 en 2005 zal ter voorbereiding op de verhuizing de collectie verder worden gedigitaliseerd en behandeld. De collectie bouwhistorie zal op een vergelijkbare wijze worden aangepakt. In 2005 zal tevens een collectieplan worden opgesteld. Middels presentaties, communicatie, educatie en automatisering zal de toegankelijkheid van de collectie de komende jaren sterk worden verbeterd.

Rapportages opgravingen

Voor de interpretatie van archeologische opgravingen in het kader van de geschiedenis van de stad is het van belang dat de achterstanden bij het opstellen van de archeologische basisrapportages zo snel mogelijk worden ingelopen (bijvoorbeeld Statenplein 1997). Bovendien eist de nieuwe Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA) dat binnen twee jaar na afsluiting van een onderzoek een voor het publiek toegankelijke basisrapportage ter beschikking is. Bij toekomstige opgravingen zal een verbeterde aanpak worden gehanteerd, resulterend in een reeks uniforme basisrapportages die op grotere schaal aan geïnteresseerden kunnen worden aangeboden. Voor het wegwerken van de achterstanden zal een actieplan worden opgesteld. Tussen 1940 en 1999 zijn door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek veel interessante opgravingen in Dordrecht verricht. Hoewel veel van de resultaten zijn gerapporteerd, is er nog weinig over deze opgravingen gepubliceerd en uitgedragen.

6. Middelen en instrumenten

6.1. Communicatie, presentatie en educatie

Strategische uitgangspunten:

- *Het cultureel erfgoed van Dordrecht is uniek en speelt een cruciale rol in citymarketing, cultuurtoerisme en economie. Monumenten en archeologie gaan we daarom nog actiever positioneren binnen de merkbouw van de stad*
- *Met communicatie, presentatie en educatie gaan we deze potenties optimaal benutten, beleven en ervaren vormen hierbij de rode draad*
- *Specifiek zetten we in op draagvlakvergroting bij eigenaren, bewoners, gebruikers, ontwikkelaars en andere betrokken partijen*
- *De samenhang binnen het cultureel erfgoed bevorderen we door strategische allianties aan te gaan en het historisch loket van Dordrecht te realiseren*
- *Als gemeente gaan we onze stimulerende, voorbeeldstellende, adviserende en ondersteunende rol bij de omgang met cultureel erfgoed vergroten*
- *Het gehele terrein van monumentenzorg (incl. archeologie) én cultuurhistorie gaan we in samenhang presenteren*
- *Onze werkwijze wordt sterk klant- en markgericht*

De centrale vraagstelling van deze nota is: “Wat kunnen monumenten en archeologie voor Dordrecht betekenen en wat kan de stad op haar beurt voor monumenten en archeologie betekenen?”. Marketing is een belangrijk instrument om het cultureel erfgoed dichterbij het publiek te brengen, zodat het enthousiasme voor, de kennis van en de betrokkenheid bij de stad wordt vergroot. Dordrecht is in potentie een krachtig en herkenbaar merk, dat op het gebied van cultureel erfgoed, ontspanning en winkelen inmiddels veel positieve associaties oproept bij zowel inwoners als bezoekers. Het bereik is echter nog bescheiden. De historische binnenstad kan zich – onterecht – nog niet meten met de topmerken als Amsterdam, Delft, Maastricht en Utrecht. Toch is het onze ambitie om tot de top 5 van cultuurhistorische steden te behoren. De kansen en de uitdagingen liggen in het vinden van datgene dat ons onderscheidt, dat ons bijzonder maakt. De samenhangende, nog zichtbare middeleeuwse uitstraling van de stad, de rijkdom aan monumenten en het bijna onuitputtelijke bodemarchief: deze zaken komen alleen op dit unieke Eiland van Dordrecht voor.

Klant- en doelgroepgericht werken

Communicatie, presentatie en educatie staan met een goede product/marktcombinatie. Het kiezen van een doelgroepgerichte benadering, waarbij per doelgroep specifieke producten worden geboden, vergroot de effectiviteit van de boodschap. Het gemeentelijk beleid op het gebied van monumentenzorg en archeologie is gericht op een uiteenlopend scala van doelgroepen:

- De zogenaamde gebruikersgroep: direct betrokken bij gebouwen of gebieden met een bijzondere monumentale of archeologische waarde zoals eigenaren, gebruikers, ontwikkelaars, architecten en aannemers
- De publieksgroepen: variërend van de inwoner tot de bezoeker van de stad, van de licht geïnteresseerde tot de hoog geïnteresseerden, autochtonen en allochtonen, jongeren en ouderen
- Het educatieve publiek: waaronder alle onderwijsniveaus, volwasseneneducatie, etc.
- De vakgroep: de inhoudelijke deskundigen, van amateur tot professioneel
- De stakeholders: zoals bestuur, politiek, overheidsinstellingen, culturele instellingen, ondernemers

Dit onderscheid in doelgroepen geeft het kader waarbinnen de activiteiten op het gebied van voorlichting, promotie, tentoonstellingen, evenementen en educatie wordt ontwikkeld en aangeboden. Publieksonderzoeken en klanttevredenheidsonderzoeken zijn hierbij belangrijke instrumenten. Op het gebied van communicatie, presentatie en educatie zoekt het bureau Monumentenzorg en Archeologie samenwerking met derden en aansluiting bij activiteiten van derden. Met name de samenwerking met het Stadsarchief wordt de komende jaren uitgebouwd. De publieksgerichte werkwijze vraagt een versterkte publieks- en klantgerichte houding van het bureau. Tot op heden zijn voor de publieksfuncties van monumentenzorg en archeologie slechts zeer geringe capaciteit, expertise en financiële middelen gereserveerd. De gewenste professionalisering en positionering vergt zowel incidentele als structurele investeringen in tijd, geld en mensen. De consequenties van het voorgestelde nieuwe beleid op het gebied van onder meer communicatie, presentatie en educatie zijn uitgewerkt in de bijgevoegde financiële paragraaf.

Medio 2007: huisvesting in Hofkwartier in een regionaal cultuurhistorisch centrum

Binnen de plannen voor het Hofkwartier is voorzien in een nieuwe huisvesting voor het Dordts Archeologisch Centrum en het Stadsarchief en uitbreiding van het Dordrechts Museum. Voor het DAC en het Stadsarchief speelt al jaren het probleem dat de publieksruimten van de gebouwen aan de Gravenstraat en het Stek in geen enkel opzicht meer voldoen aan de eisen van deze tijd. De plannen voor het Hofkwartier bieden niet alleen een oplossing voor de huisvestingsproblemen, maar geven ook ongekende mogelijkheden om het cultureel erfgoed van Dordrecht, zoals dat is vastgelegd in onder meer schriftelijke, roerende en onroerende objecten met elkaar te verbinden. De clustering van diverse cultuurhistorische functies is één van de middelen om deze doelstellingen te bereiken. De collecties van de erfgoedbeherende instellingen zullen op onconventionele wijze, in samenwerking met andere spelers in het Hofkwartier zoals boekhandel, museum en horeca ingezet worden ten behoeve van tentoonstellingen, manifestaties, studie, educatieve projecten etc.

In dit licht zal een nieuw Regionaal Cultuurhistorisch Centrum verrijzen waar de publiekstaken van het Stadsarchief en het bureau Monumentenzorg en Archeologie worden ondergebracht. Hierbij zal een overkoepelende gezamenlijke programmering van publieksactiviteiten worden aangeboden, waarbij een belangrijke verbinding wordt gelegd met andere organisaties werkzaam binnen de cultuurhistorie (in eerste instantie de musea, de Kunstkerk en het CBK, maar ook de diverse (amateur-)organisaties betrokken bij cultuurhistorie). Stadsarchief, Dordrechts Museum en bureau Monumentenzorg en Archeologie hebben tevens voorstellen gedaan voor verdergaande samenwerking op het gebied van bv. Restauratieatelier en publieksfaciliteiten. Inmiddels is voor de samenwerking van het Stadsarchief en het bureau Monumentenzorg en Archeologie binnen het Hofkwartier een gezamenlijk bedrijfsplan opgesteld. In 2004 wordt dit uitgewerkt in een programma van eisen ten behoeve van nieuwbouw/verbouw en in een gezamenlijke programmering voor de periode 2004-2006. In de periode 2004-2006 zal de Kunstkerk een belangrijk podium zijn voor de gezamenlijke programmering van beide instellingen.

Communicatie

De activiteiten op het gebied van communicatie van het bureau Monumentenzorg en Archeologie zijn in brede zin gericht op de promotie van de stad en haar cultuurhistorisch bezit. Op een levendige, laagdrempelige, aantrekkelijke en op de actualiteit inspelende manier willen we het publieke besef van de historische waarde van cultureel erfgoed versterken. Dat monumentenzorg en archeologie daarbij binnen het geheel van de cultuurhistorie van Dordrecht wordt gepresenteerd is overduidelijk. Een speciale taak bij de communicatie over monumenten en archeologie is het voorlichten en adviseren van gebruikers, met als eerste doel bescherming en behoud en daarnaast vergroting van het draagvlak en de betrokkenheid.

Op educatief gebied gaat het erom vooral kinderen en jongeren, in schoolverband of anderszins, bewust te maken van en enthousiast te maken voor het verleden. Dit kan door een speelse, concrete aanpak die aansluit bij hun directe belevingswereld.

Voor het vakinhoudelijke publiek staat uitwisseling van kennis en ervaring voorop, daarbij worden vooral voorbeeldstellende en innovatieve projecten aangegrepen om het effect van het Dordtse beleid te illustreren.

De overige stakeholders bepalen in grote mate hoe het beleid wordt vormgegeven en uitgevoerd. Het laten zien van de resultaten en het afleggen van verantwoording enerzijds, en het overtuigen van het belang van cultuurhistorie in breder maatschappelijk en economisch verband anderzijds, vormt de kern van de communicatieactiviteiten.

De periode 2004-2006 vormt een opmaat naar de oprichting van een regionaal cultuurhistorisch centrum met het Stadsarchief. In zowel communicatie, presentatie als educatie wordt zoveel mogelijk afstemming en samenwerking gezocht met het Stadsarchief, veelal rond thema's die vanuit de diverse cultuurhistorische vakgebieden kunnen worden benaderd.

Communicatiemiddelen:

Persbenadering:

De presentatie van nieuw beleid of de nieuwe financieringsregeling, een bijzondere vondst, een opgraving, een restauratie of verbouwing, een stukje stadsmuur, een tentoonstelling of evenement, of gewoon een bijzonder verhaal biedt volop aanknopingspunten om actief de pers te benaderen, op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Ook hier zal in benadering onderscheid gemaakt worden in algemene media en vakmedia. Tot nu toe trad vooral het Dordts Archeologisch Centrum actief naar

buiten. Vanaf nu zal dit een integraal onderdeel vormen van het totaal van monumentenzorg. Binnen de kaders van het gemeentelijke communicatiebeleid zal het bureau Monumentenzorg en Archeologie hiervoor een herkenbaar, eigen gezicht inzetten, waarbij rekening wordt gehouden met de steeds verdergaande samenwerking met het Stadsarchief en het Hofkwartier. Het uitbreiden en onderhouden van de perscontacten krijgt prioriteit.

Website:

De website van het Dordts Archeologisch Centrum is inmiddels een bekend begrip. De website is aantrekkelijk vormgegeven, biedt naast actuele en luchtige stukjes ook diepgaande beschouwingen over archeologiebeleid, de collectie en de resultaten van diverse opgravingen. De website wordt uitgebreid met het beschikbaar stellen van de rapportages van opgravingen, een database van collectie topvondsten, educatieve informatie, informatie over archeologie in Nederland en in het bijzonder meer over de archeologie van Dordrecht.

Inmiddels zijn ook de eerste webpagina's voor monumentenzorg gemaakt, die zoals de pagina's voor archeologie te vinden zullen zijn onder www.dordrecht.nl. Hierin zullen de promotie van en informatie over het monumentenbestand, het beschermd stadsgezicht en de andere bijzonderheden over Dordrecht monumentenstad aan bod komen: nieuwsfeiten, speciale projecten, bijzondere restauraties, evenementen, thematische onderwerpen, educatieve projecten en op termijn een rondgang langs de top van het monumentenbestand, wandel-, en fietsroutes. Ook informatie over monumentenzorg in de praktijk moet raadpleegbaar zijn, zoals het monumentenregister, lopende restauratieprojecten, restauratietechnieken, de vergunningsprocedure, financieringsregelingen etc. Gebruiksvriendelijkheid en een levendige presentatie zijn het uitgangspunt.

Klantenloket:

Naast de informatie op de website is het van belang dat de gebruikersdoelgroep (eigenaren, architecten, ontwikkelaars, aannemers) op een eenvoudige en doeltreffende manier informatie en advies krijgt over restauratie, onderhoud, financieringsregelingen, vergunningenstelsels en andere procedures. Hiervoor is één herkenbaar en toegankelijk loket de meest ideale vorm. Het ligt voor de hand dit te combineren met het (digitale en balie) loket van Bouwen en Wonen.

Foldermateriaal, informatiebrochures en een magazine

Voor monumentenzorg en archeologie zal een complete informatielijn worden ontwikkeld, volgens een herkenbaar concept en vormgeving, dat uiteraard is afgestemd op de gemeentelijke huisstijl. Ook hierbij wordt rekening gehouden met de steeds verdergaande samenwerking met het Stadsarchief en het Hofkwartier.

Monumenteneigenaren worden geïnformeerd over bijvoorbeeld het proces van restauratie, restauratietechnieken, reiniging van gevels, onderhoud, financieringsregelingen en vergunningen. Over bijzondere vondsten, collectieonderdelen en opgravingen zullen informatieve publicaties verschijnen. Voor een breder publiek kunnen in samenwerking met de VVV specifieke, thematische routes worden ontwikkeld, zoals een archeologisch rondje Dordt. In 2005 wordt gestart met een nieuwe periodieke uitgave, een cultuurhistorisch magazine, gericht op een brede doelgroep en inspelend op de actualiteit en belevingswaarde. Hierbij wordt samenwerking gezocht met andere cultuurhistorische organisaties, waaronder het Stadsarchief. De eigentijdse formule en vormgeving past binnen de stijl van het andere communicatiemateriaal.

Presentatie

De geschiedenis van de stad ligt in Dordrecht voor het oprapen. De stad zelf, met haar vele monumenten onder en boven de grond, is de grootste en beste verhalenverteller. In Dordrecht hebben archeologische opgravingen en grootschalige restauraties in belangrijke mate bijgedragen aan de kennis van de historie en de bewoners van stad en achterland. Om de cultuurhistorie van de stad nog beter over het voetlicht te brengen zijn tentoonstellingen, evenementen, driedimensionale reconstructies en programma's, routes en vaste locaties een goed middel. Vooral op het gebied van educatie en presentatie staat de samenwerking met de cultuursector centraal om te komen tot één loket voor de geschiedenis van Dordrecht en omgeving. Monumenten en archeologie vormen samen met het archief en de musea de spil waar de geschiedenis van de stad om draait.

Samenhang met en aansluiting bij alle ontwikkelingen binnen het Hofkwartier is van groot belang, zo ook met het project 'Geschiedenis van de stad'. Op grotere schaal kunnen zo de resultaten van archeologisch en bouwhistorisch onderzoek worden gepresenteerd in samenhang met de (cultuur)historie van de stad, met actuele thema's en andere historische bronnen. Het zichtbaar maken van restauratie en archeologische verwerkingsprocessen (zoals onderzoek, conserveren en restaureren, beheren) middels periodieke openstelling van de werkplaats en een semi-open depot spreekt de nieuwsgierigheid van een breed publiek aan.

Presentaties verspreid over de stad:

Het Hofkwartier vormt in de toekomst de parel in de cultuurhistorische kroon van Dordrecht. Dit wordt het kloppende hart van de geschiedenis van de stad. Verspreid door de stad kunnen andere monumenten tevens ingezet worden als locatie voor (semi-)permanente presentaties. Te denken valt aan markante gebouwen zoals het Stadhuis, 't Zeepaert, de Grote Kerk en andere monumentale complexen. De gemeente bevordert dat vrijkomende monumenten beter worden opengesteld voor het publiek en een functie krijgen die past bij de monumentale waarde en de beoogde openbaarheid. Ook archeologische structuren en locaties in de stad kunnen fysiek zichtbaarder worden gemaakt. De ligging van de stadsmuur en de fragmenten die inmiddels zijn gevonden lenen zich voor een permanente (openlucht)presentatie. De publiekscant van (mogelijk) toekomstige opgravingen krijgt nog nadrukkelijker de aandacht. Dit kan door een hoge zichtbaarheid en toegankelijkheid van het terrein, presentaties ter plekke, rondleidingen, informatievoorziening, educatieve activiteiten en samenwerking met derden (horeca, middenstand, cultuur).

Het effect van het beleid op het gebied van gevelpresentatie en de toepassing van de Dordtse kleuren draagt tevens bij aan de presentatie van monumenten in de stad.

Evenementen

Monumentenzorg en archeologie gaan een zichtbaardere rol spelen en deelnemen aan de ontwikkeling van evenementen die in Dordrecht plaatsvinden en de geschiedenis en cultuurhistorie van de stad tot onderwerp hebben, zoals Dordt Monumenteel. Ook kleinere evenementen zoals de keramiekmarkt zijn een goede manier om bijvoorbeeld het opgegraven bodemarchief aan het publiek te presenteren.

Educatie

Op het gebied van archeologie zijn de afgelopen jaren bescheiden educatieve initiatieven ontplooid. Binnen het samenwerkingsverband met het Stadsarchief en het Hofkwartier is het mogelijk om een volwaardig educatief aanbod te ontwikkelen over de cultuurhistorie van de stad. Educatie-, scriptie- en spreekbeurtpakketten voor het onderwijs, een reizende presentatie voor in de klas, bezoek aan depot, werkplaats, opgraving of bouwlocatie, workshops voor kinderen en volwassenen en meer specifiek gericht op bijvoorbeeld allochtonen. De technische aspecten van restauraties en archeologisch onderzoek lenen zich bij uitstek voor educatie gericht op technisch onderwijs.

Voor het beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs kunnen stageplaatsen en stageprojecten worden aangeboden. Van technisch uitvoerend tot wetenschappelijk onderzoek voor archeologen en bouwhistorici in opleiding.

6.2. Onderzoek

Strategische uitgangspunten:

- *Bij restauratie en sloop is een bouwhistorische opname verplicht*
- *Cultuurhistorisch onderzoek gebruiken we als voorbereiding op grootschalige ruimtelijke ingrepen*
- *Op termijn streven we naar een integrale cultuurhistorische waardenkaart voor het gehele Eiland van Dordrecht*
- *Interieurs van monumenten waar mogelijk ook los van restauraties onderzoeken*
- *We ontwikkelen een archeologische waardenkaart van het buitengebied*
- *We zorgen dat eventueel archeologisch onderzoek in een vroeg stadium wordt ingezet bij planontwikkeling door voor te lichten en te adviseren*
- *De hogere onderzoekskosten in verband met dikke pakketten bodemvondsten calculeren we beter in*

Bouwhistorisch onderzoek

Bouwhistorisch onderzoek richt zich op de gebouwde omgeving en dient kennis op te leveren die kan worden ingezet voor een verantwoorde omgang met die omgeving en het beheer ervan. Uitkomst van onderzoek is een historische waardebeoordeling van bijvoorbeeld een pand, gerelateerd aan de omgeving waar het in staat.

Bouwhistorisch onderzoek is te onderscheiden in de bouwhistorische verkenning, het uitvoerige bouwhistorisch onderzoek en de bouwhistorische opname. De verkenning is het minst omvangrijk en kan worden uitgevoerd door de projectarchitect. Aan de hand van zichtbare bouwdelen en nog aanwezige bouwtekeningen, prenten en foto's wordt getracht inzicht te krijgen in de aanwezige

bouwstructuur. Op deze wijze kan een inschatting worden gemaakt van eventuele aanwezige monumentale waarde. Uitvoerig bouwhistorisch onderzoek is het meest diepgaand. Dit dient te worden uitgevoerd door professionele bouwhistorici. Naast vooronderzoek vindt ook gedurende de verbouwing en restauratie onderzoek op locatie plaats en daarnaast uitgebreid archiefonderzoek. Dordrecht kent met name de verplichte bouwhistorische opname. Deze zit wat uitgebreidheid betreft tussen de verkenning en het omvangrijke onderzoek in. De projectarchitect is verantwoordelijk voor de opname. De opname dient op schrift en in tekening een inventarisatie te bevatten van de aanwezige historische bouwonderdelen of bouwsporen in het te restaureren/verbouwen object, of gedeelten hiervan indien het een gedeeltelijke wijziging betreft. De waardebeoordeling vindt plaats door bureau Monumentenzorg en Archeologie, in overleg met de toetsende instanties en eventueel externe deskundigen.

Bouwhistorisch onderzoek richt zich op de bouwsporen die in een gebouw nog aanwezig zijn. De verplichte bouwhistorische opname vormt daarom een belangrijke factor bij de voorbereiding van restauratieprojecten en bij de keuze voor de meest wenselijke restauratiemethode. Gevonden sporen kunnen aanleiding geven tot een uitvoerig bouwhistorisch onderzoek.

Bij zeer belangrijke objecten kan de gemeente het nodig vinden zelf professioneel onderzoek te (laten) doen. De uitkomst kan leiden tot noodzakelijke planaanpassingen.

Bij sloop in de historische binnenstad wordt een bouwhistorische opname eveneens verplicht gesteld, als onderdeel van de slooiaanvraag binnen beschermd stadsgezicht.

De bouwhistorische opname is in Dordrecht – in tegenstelling tot in veel andere gemeenten – als onderdeel van het maken van een restauratie- of verbouwingsplan, subsidiabel.

Cultuurhistorisch onderzoek

In het kader van een gebiedsgerichte benadering is cultuurhistorisch onderzoek bij grootschalige ruimtelijke ingrepen een belangrijk middel om de historische ontwikkeling en de waardevolle elementen van een gebied in kaart te brengen. Naast onderzoek op locatie, vindt uitgebreid bureauonderzoek plaats.

In alle recentere bestemmingsplannen zijn cultuurhistorische verkenningen van de betreffende gebieden opgenomen. Al deze verkenningen samen bedekken al een groot deel van het Eiland van Dordrecht. Op termijn is het de bedoeling een integrale cultuurhistorische waardenkaart voor het gehele Eiland van Dordrecht te presenteren.

Onderzoek naar interieurs

Er is nog relatief weinig bekend over de interieurs van monumentale panden. De beschrijvingen van met name de rijksmonumenten beperken zich vaak tot het exterieur van het monument. Dit kan jonger zijn en soms van minder belang dan het interieur. Om te voorkomen dat belangrijke structuren, bouwsporen, bouwornamenten en decoraties van interieurs verloren gaan, maakt het interieur integraal onderdeel uit van de verplichte bouwhistorische opname. Deze opname moet worden overlegd bij de aanvraag voor een Monumentenvergunning. Voor panden die geen restauratiebehoefte hebben zal bovendien een methode worden bedacht om de interieurs en interieuronderdelen te onderzoeken, vast te leggen en de waardevolle elementen te beschermen.

Archeologisch onderzoek

Bij een voorgenomen bouwactiviteit wordt in eerste instantie een bureauonderzoek uitgevoerd. Dit gebeurt aan de hand van de archeologische waardenkaarten voor de binnenstad en het buitengebied, geologische kaarten, historische bronnen, vondstmeldingen van amateur-archeologen en reeds uitgevoerde opgravingen.

De gehele binnenstad van Dordrecht is, zoals vermeld in hoofdstuk 5.2.2., aangewezen als waardevol archeologisch gebied. Voor het buitengebied ligt dit minder duidelijk. Om niet voor iedere vergunningaanvraag ter plaatse te hoeven controleren, zal de gemeente voor het buitengebied van Dordrecht zelf een archeologische waardenkaart ontwikkelen.

Indien er op basis van het bureauonderzoek nog geen volledig advies kan worden uitgebracht, wordt een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd. Dit bestaat in Dordrecht meestal uit een booronderzoek. De inhoud van de grondboor verschaft daarbij informatie over de archeologische waarde van het betreffende gebied. Het veldonderzoek kan ook bestaan uit het graven van een proefsleuf. De bureauonderzoeken worden doorgaans door bureau Monumentenzorg en Archeologie zelf verricht. De veldonderzoeken worden meestal uitgevoerd door een gespecialiseerd en gekwalificeerd bedrijf. Zelf uitvoeren of uitbesteden is afhankelijk van de omvang van het onderzoek en van de benodigde materialen en apparatuur.

Het bureau Monumentenzorg en Archeologie coördineert opgravingen. Grotere opgravingen worden uitbesteed aan een gespecialiseerd, gekwalificeerd en door de rijksoverheid erkend bedrijf, op basis van een goed programma van eisen en onder regie van bureau Monumentenzorg en Archeologie. Uitwerking en rapportage van veld- en vondstgegevens vindt eveneens plaats bij bureau Monumentenzorg en Archeologie, eventueel in samenwerking met externen. Gezien de nadruk die wordt gelegd op behoud in situ en het principe niet te bouwen onder min 1 verdiepingsniveau, is het de verwachting dat er de komende jaren in Dordrecht een beperkt aantal opgravingen zal plaatsvinden.

6.3. Automatisering

Strategische uitgangspunten

- *Ontwikkelen en implementeren van automatiseringssysteem voor gegevens, procedures, bestanden en collecties*
- *Ontsluiten van gegevens voor onderzoek en publiek middels website monumentenzorg en archeologie*

Monumentenzorg

In 2004 wordt een nieuw automatiseringssysteem voor monumentenzorg ontwikkeld, getiteld DOMIS (Dordts Monumenten Informatie Systeem). Gestreefd wordt naar een systeem dat dezelfde mogelijkheden biedt als het Amsterdams Monumenten Informatie Systeem (AMIS) en verenigbaar is met landelijke databestanden. De functie van het systeem is tweeledig. Enerzijds ondersteunt het systeem de administratieve werkzaamheden op het gebied van monumentenzorg: vergunningen, procedures, subsidie en financieringsmogelijkheden, beheer van het monumentenregister, monitoren. Anderzijds werkt het systeem als kennisdatabase waarin alle gegevens betreffende monumenten en andere objecten geregistreerd, beheerd en opgezocht kunnen worden. Het publiek heeft hiermee niet alleen de mogelijkheid het register te raadplegen, maar ook om de stand van zaken op te vragen van een aangevraagde vergunning of financieringsregeling. Uitgangspunt is dat het systeem op ieder willekeurig moment toegang moet geven tot alle mogelijke gegevens. Het systeem is toegankelijk voor gebruikers van binnen en buiten de gemeente.

Archeologie

Archeologie beschikt over een goed werkend automatiseringssysteem voor de registratie en analyse van opgravings- en vondstgegevens en het beheer van de collectie. Het systeem is toegankelijk voor vakgenoten en onderzoekers. Er wordt een geautomatiseerd systeem ontwikkeld waarmee de collectie en speciale archeologische vondsten voor een breder publiek kunnen worden ontsloten. Gedacht wordt aan een digitaal catalogussysteem voorzien van afbeeldingen, waarin informatie over het voorwerp zelf, evenals over de vondstomstandigheden opgevraagd kan worden. De geautomatiseerde gegevens van monumentenzorg en archeologie zullen voor een groot deel via de website toegankelijk worden gemaakt. Op langere termijn is het de bedoeling alle gegevens van monumenten, archeologie en zo mogelijk stadsarchief te koppelen zodat bijvoorbeeld van een bepaalde locatie de gehele bekende bouw- en bewoningsgeschiedenis kan worden opgevraagd.

6.4. Wet- en regelgeving

Strategische uitgangspunten:

- *We spelen in op de bestaande en toekomstige wet- en regelgeving voor monumentenzorg en archeologie*
- *De cultuurhistorische bijdrage in bestemmingsplannen wordt een cultuurhistorische verkenning*
- *We ontwikkelen een archeologische waardenkaart voor het binnen- en buitengebied*
- *Beide waardenkaarten worden op termijn geïntegreerd tot één cultuurhistorische waardenkaart voor het Eiland van Dordrecht*
- *We beschermen door aanwijzing en vergunningstelsel*
- *Illegaal graven bij archeologie gaan we tegen door voorlichting en door een sterkere inzet van juridische middelen*

- *Bouwen en Wonen wordt betrokken bij de controle op de uitvoering van verleende vergunningen*

Wet- en regelgeving

Voor monumentenzorg en archeologie gelden onder meer de volgende wetten en regelingen:

- Verdrag van Malta (1992), de Rijkswet ter goedkeuring hiervan (1998) en de implementatie in de Nederlandse wetgeving (medio 2004)
- Monumentenwet 1988
- Wet op specifiek cultuurbeleid
- Regeling Schadebeoordelingscommissie Monumenten
- Beleidsregels aanwijzing beschermde monumenten
- Wet op de Ruimtelijke Ordening
- Woningwet
- Wet op de stads- en dorpsvernieuwing
- (gemeentelijke) Monumentenverordening 1995
- De Nota Planbeoordeling van de provincie Zuid-Holland (2002)
- De Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie
- Beleidsregels opgravingsbevoegdheid
- De Opgravingsbevoegdheid voor Dordrecht (2002)
- Flora en Faunawet (2002)

Bestemmingsplan

Op dit moment levert het bureau Monumentenzorg en Archeologie standaard een cultuurhistorische bijdrage aan alle bestemmingsplannen. Op deze wijze ontstaat uiteindelijk een totaalbeeld van de cultuurhistorische waarden op het complete eiland. Gewerkt wordt aan de hand van een model dat nog in ontwikkeling is. Onderdelen bij de cultuurhistorische bijdrage zijn: de algemene indruk van het gebied, de ontwikkelingsgeschiedenis en landschappelijke waarden, de archeologische verwachtingen en waardering, overzicht van beschermde rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten en zo mogelijk van potentiële monumenten, een korte beschrijving van de beschermde stadsgezichten en andere waardevolle karakteristieken en hoe hier bij voorkeur mee om te gaan. De bijdrage zal zich in de toekomst ontwikkelen tot een volwaardige cultuurhistorische verkenning.

Overigens biedt de vermelding van cultuurhistorisch waardevolle zaken in het bestemmingsplan geen bescherming. Bescherming kan wel gegeven worden door nadere duiding van structuren of door aanwijzing van objecten en complexen als beschermd monument.

Waardenkaarten

De Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) heeft per provincie een Archeologische Monumentenkaart (AMK) opgesteld. In de Archeologische Monumenten Kaart van de provincie Zuid-Holland (1994) zijn voor Dordrecht 4 monumenten opgenomen: het Huis te Merwede, de Ruygten bezuiden de Peerenboom, het gebied van de Hoop aan de Oudendijk en de gehele binnenstad van Dordrecht. Ter aanvulling werd, vóór de komst van de Cultuurhistorische Hoofdstructuurkaarten van de provincie Zuid-Holland (2003), de 'Geologische Inventarisatie van het Eiland van Dordrecht' voornamelijk gebruikt. Deze geologische inventarisatie geeft op basis van bodemsoorten inzicht in de verwachtingen over het aantreffen van archeologische resten. Thans zijn de Cultuurhistorische Hoofdstructuurkaarten het belangrijkste instrument bij ruimtelijke en stedelijke ontwikkelingen. Om in de toekomst niet voor iedere vergunningaanvraag ter plaatse te hoeven controleren, zal voor het gehele Eiland van Dordrecht een gemeentelijke archeologische waardenkaart worden opgesteld, waarmee zoveel mogelijk archeologische (te verwachten) waarden in kaart worden gebracht. Op grond van deze informatie kan tevens worden bekeken welke archeologische terreinen voor bescherming in aanmerking komen. De gedetailleerde waardenkaart kan worden betrokken bij alle plannen op gebied van ruimtelijke ordening, zowel in de binnenstad als in het buitengebied.

Verankering van de kaart vindt plaats in bestemmingsplannen.

Voor de gebieden in het buitengebied, die in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur zijn aangeduid met een 'lage kans op archeologische waarden', is de kans op het aantreffen van archeologische sporen niet per definitie uitgesloten. In overleg met de provincie Zuid-Holland is bepaald dat het, ter voorbereiding van grotere bouwplannen, voor deze gebieden nuttig is archeologische vooronderzoeken te laten uitvoeren. De kosten voor dergelijke vooronderzoeken komen ten laste van de verstoorder, conform de Europese regelgeving.

Op termijn wordt een integrale cultuurhistorische waardenkaart voor het Eiland van Dordrecht nagestreefd, waarop ook de bovengrondse cultuurhistorisch waardevolle zaken staan aangegeven.

Vergunningstelsel

Door een pand of archeologisch object aan te wijzen als rijks- of gemeentelijk monument valt het onder de Monumentenwet 1988, respectievelijk de Monumentenverordening 1995. Maar het moment dat monumentenzorg werkelijk bescherming biedt, is het moment dat er wijzigingen plaats (gaan) vinden. Het Verdrag van Malta biedt bescherming voor het archeologisch erfgoed. Archeologie krijgt in de toekomst meer juridische middelen om bodemverstoring te reguleren en te beperken. In de binnenstad is onderzoek verplicht bij verstoring beneden min 1 verdiepingsniveau en er wordt standaard een paragraaf 'archeologie' opgenomen in de bestemmingsplannen om te verwachten waarden aan te geven. Voor het buitengebied wordt de uitgebreide archeologische waardenkaart een belangrijk toetsingskader. In de toekomst worden de juridische middelen voor handhaving uitgebreid, mogelijk via bestemmingsplannen of verklaringen van geen bezwaar. Dit hangt af van de wet- en regelgeving die het rijk naar aanleiding van het verdrag van Malta zal opstellen. Aan de vergunningen voor monumenten zijn voorschriften verbonden die ofwel een planaanpassing inhouden, ofwel een opgraving of archeologische begeleiding voorschrijven.

Opgravingsvergunning

Eind 2002 zijn alle oude opgravingsvergunningen vervangen. Twee jaar na de wettelijke invoering van Malta zullen alle gemeentelijke opgravingsbevoegdheden opnieuw onder de loep worden genomen. Thans geldt een publicatieplicht, een meldingsplicht en de vergunninghouders moeten zich houden aan de 'Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie'. Dordrecht is één van de 30 opgravingsbevoegde gemeenten in Nederland.

Handhaving

Landelijke ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat het onderwerp veiligheid en in relatie daarmee de handhaving hoog op de (politieke) agenda zijn komen te staan. De vergunningen die in het kader van de Monumentenwet 1988 en de Monumentenverordening 1995 worden afgegeven zijn onlosmakelijk verbonden met het verlenen van bouw- en/of sloopvergunningen door de afdeling Bouwen en Wonen. Het houden van toezicht op bouw- en sloopactiviteiten is ook bij deze afdeling neergelegd. De toezichthoudende taak bij de uitvoering van monumentenvergunningen wordt in de praktijk tot nu toe veelal door medewerkers monumentenzorg uitgevoerd. Onderzocht wordt welke rol de afdeling Bouwen en Wonen hierbij kan spelen, naast de administratieve afhandeling van vergunningen. Binnen het werkveld archeologie worden (nog) geen vergunningen verleend en ook is het toezicht en eventueel handhaving op illegale gravers niet geregeld. Over hoe om te gaan met het illegaal graven wordt in de komende periode een voorstel gemaakt. Voor handhaving op alle terreinen geldt dat goede en intensieve voorlichting en voorbeeldwerking de beste methode is om te zorgen dat de uitvoering van verleende vergunningen goed verloopt.

6.5. Financiering

Strategische uitgangspunten:

Rijksmonumenten

- *Het accent verschuift van restauratie naar instandhoudingsystematiek*
- *De medeverantwoordelijkheid van de eigenaar is vergroot*
- *BRRM subsidie is alleen voor fiscaal niet relevante eigenaren*
- *Voor alle anderen is de restauratiehypothek de financieringsvorm*
- *De bouwkundige toestand wordt methodisch gevolgd.*

Gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden

- *We streven naar meer gelijkschakeling tussen rijks- en gemeentelijke regeling*
- *Subsidie ineens is er alleen voor fiscaal niet relevante eigenaren*
- *Onderhoud komt vanaf een bepaald bedrag in aanmerking voor financiering*
- *Dordrecht is één van de eerste gemeenten met een gemeentelijk restauratiefonds*
- *Bouwhistorisch onderzoek is subsidiabel*
- *We verstrekken een gratis inspectieabonnement na restauratie met subsidie*
- *We leggen meer nadruk op regelmatig onderhoud ter voorkoming van restauratie*
- *Onderhoudsfinanciering zetten we in om onderhoud na restauratie op peil te houden*

Archeologie:

- *In principe betaalt de verstoorder, gemeente betaalt alleen in bijzondere gevallen mee*
- *De offertes voor archeologisch onderzoek worden verbeterd door een betere inschatting van kosten*

Rijksmonumenten: eigenaar centraal en vereenvoudiging financiering

De laatste jaren heeft het rijk veel extra geld uitgetrokken om de restauratieachterstand in de monumentenzorg weg te werken. Er blijft echter een omvangrijke achterstand van € 265.000.000. Om het monumentenbestand in goede conditie te houden, is naast restauratie ook planmatig onderhoud nodig. Het bestaande subsidiestelsel was echter te ingewikkeld en te traag voor eigenaren, waardoor sommigen voortijdig afhaakten. Mede daardoor zijn er in december 2001 plannen voor een nieuw monumentenstelsel gepresenteerd aan de Tweede Kamer. Het nieuwe stelsel zal definitief op zijn vroegst per 1 januari 2005 worden ingevoerd. Vooruitlopend op de definitieve vaststelling kan al gebruik worden gemaakt van de nieuwe regeling.

In het nieuwe stelsel wordt uitgegaan van de verantwoordelijkheid van de eigenaar voor de instandhouding van zijn monument. Voor de ontwikkeling en uitvoering van restauratie- en onderhoudsplannen wordt onderscheid gemaakt tussen woonhuizen en overige monumenten. Om eigenaren te stimuleren tot planmatig onderhoud worden de subsidieregelingen voor restauratie en onderhoud beter op elkaar afgestemd en waar mogelijk geïntegreerd. Het nieuwe stelsel maakt onderscheid tussen eigenaren met en zonder fiscale aftrekmogelijkheden. De eigenaar van een rijksmonument die recht heeft op belastingaftrek voor de restauratiekosten, kan gebruik maken van een restauratiefonds-hypotheek. De subsidieplafonds verdwijnen en ook interieurs komen in aanmerking voor onderhoudssubsidie.

De nieuwe regeling is voor veel eigenaren financieel gunstiger. De procedures zijn efficiënter en de eigenaar vindt zo dicht mogelijk bij huis ondersteuning, liefst bij één loket.

In de nieuwe situatie is de vierjaarlijkse behoefteraming niet langer nodig. Deze dient immers om de omvang van de restauratiebudgetten voor de gemeenten te kunnen vaststellen. Hiermee verdwijnt echter een instrument dat inzicht biedt in de fysieke staat van het monumentenbestand. Om de vinger aan de pols te houden moet de bouwkundige toestand van de monumenten worden gevolgd. Bureau Monumentenzorg en Archeologie gaat dit methodisch aanpakken.

Financiering van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden: Gemeentelijk Restauratiefonds Dordrecht

Gelijk oplopend met de landelijke trend en het beleid van de rijksoverheid, dat er van uitgaat dat het bevorderen en begeleiden van planmatig onderhoud de meest doeltreffende vorm van monumentenzorg is, is in 2002 besloten om over te schakelen van een systeem van subsidiëring naar financiering van restauraties. Een 'revolving fund' biedt de beste mogelijkheid tot het financieren van restauraties van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden.

Hiervoor is de subsidieverordening "Gemeentelijk Restauratiefonds Dordrecht (GRD) gemaakt en is bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF) het Gemeentelijke Restauratiefonds Dordrecht opgericht. In dit fonds stort de gemeente ruim 4,5 miljoen euro tot 2010. Aan de hand van een evaluatie worden de vervolgbijdragen bepaald.

Van deze regeling mag geen gebruik worden gemaakt door eigenaren van rijksmonumenten.

Ook zijn panden en objecten in gemeentelijk bezit uitgesloten van deelname, daar hier immers sprake is van een broekzak - vestzak financiering. Met het GRD, een revolverend fonds waar aflossingen en rente in terugvloeien, ontstaat er een permanente financieringsbron voor de restauratie van beeldbepalende en gemeentelijke monumenten. Het fonds is per 1 maart 2004 in werking getreden.

Na de uitvoering van de gefinancierde restauratie met behulp van het Gemeentelijk Restauratiefonds Dordrecht (GRD), zal er een vijfjarige inspectiecyclus plaatsvinden zodat er in de gaten wordt gehouden of de eigenaar aan de financieringsvoorwaarden blijft voldoen gedurende de looptijd van de financiering.

Het is de bedoeling op een later tijdstip, te denken valt aan binnen vijf jaar, alle eigenaren van gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden een gratis abonnement op een inspecterende instantie aan te bieden. Hierbij geldt ook dat de gemeente een afschrift krijgt van het inspectierapport, zodat inzicht wordt verkregen in de staat van onderhoud van deze categorieën monumenten. Op de uitkomst hiervan wordt, indien nodig, beleid ontwikkeld en/of bijgestuurd.

Kosten van archeologisch onderzoek in Dordrecht

In Dordrecht zijn de kosten voor uitgebreid archeologisch onderzoek vaak bijzonder hoog. Als het noodzakelijk blijkt om archeologisch onderzoek uit te voeren, dan wordt – conform het verdrag van Malta - het gehele onderzoek geoffreerd aan de bekostiger van het betreffende project, of de verstoorder van het bodemarchief. In Dordrecht vormt ‘volledig offeren’ een specifiek probleem, omdat van tevoren nooit bekend is wat er precies kan worden aangetroffen. Met welk bedrag moet rekening worden gehouden en kan worden verwacht dat de verstoorder van het bodemarchief het gehele onderzoek betaalt. Niet alleen de kosten van het veldwerk, maar ook de kosten van onderzoek achter de schermen en de rapportages van het onderzoek zijn onderdeel van de offerte. De kosten zijn in Dordrecht naar verhouding hoog, omdat de bijzondere bewaaromstandigheden vaak leiden tot veel grotere aantallen bodemvondsten dan in de rest van het land. In het verleden is hier te weinig rekening mee gehouden. Toekomstige offertes zullen daarom worden uitgebreid met een gedetailleerder kostenberaming voor onderzoek. Gezien de hoogte van de kosten van het onderzoek is het niet altijd reëel de kosten volledig door te belasten aan de veroorzaker. In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk dat een deel van de kosten wordt gefinancierd door de gemeente. Voorstellen hiervoor worden in 2004 uitgewerkt in een aparte beleidsnotitie.

6.6. Personeel en organisatie

Strategische uitgangspunten:

- *De nadruk komt te liggen op een klantgerichte en publieksgerichte werkwijze*
- *Op projectbasis wordt specialistische kennis en ervaring ingehuurd*
- *Het bureau Monumentenzorg en Archeologie wordt toegerust met de noodzakelijke kennis, ervaring en werkwijze*
- *Op het gebied van publiekstaken wordt vanaf 2004 intensief samengewerkt met de medewerkers het Stadsarchief*

Een klantgerichte en publieksgerichte werkwijze

Het speerpunt binnen monumentenzorg en archeologie komt de komende jaren sterk te liggen op bewustwording en draagvlakvergroting door communicatie, presentatie en educatie. Het verband met cultuurtoerisme en citymarketing is groot. Een klantgerichte en publieksgerichte denk- en werkwijze staat centraal. Deze insteek stelt nieuwe eisen aan de samenstelling van het bureau, dat tot nu toe vooral gericht is op de uitvoering van regelgeving (vergunningen, financiering), de voorlichting aan eigenaren, de begeleiding van restauraties, het doen van onderzoek en het behoud en beheer van collecties. In de toekomst zal terughoudender worden opgetreden bij de begeleiding van restauraties en zal meer naar buiten getreden worden. Bij monumentenzorg werden tot nu toe vooral voor vakgenoten en specifiek geïnteresseerden publicaties uitgebracht. Het bureau Monumentenzorg en Archeologie richt zich met tentoonstellingen en promotie meer op een breed publiek, maar ook hier is een belangrijke stap richting versterking, professionalisering en markt te zetten. De meer externe gerichtheid van het bureau vergt tevens kennis van en ervaring met frontoffice-taken (voorlichting, ontvangst) en andere publiekstaken, zoals marketing, communicatie, presentatie en educatie. In het licht van de toekomstige rol in het Hofkwartier en het regionaal cultuurhistorisch centrum wordt deze verschuiving vanaf 2004 ingezet.

Inhuren specialistische kennis en ervaring

Er bestaat spanning tussen enerzijds de gemeentelijke tendens richting integratie en generalistische bekwaamheden bij het personeel en de externe eisen die door het rijk (ROB en RdMz) worden gesteld aan de professionaliteit van het bureau en de vereiste specialistische taken op het gebied van monumentenzorg en archeologie (bouwtechnische en bouwhistorische kennis, restauratietechnieken, archeologisch onderzoek en rapportages). Voor een deel zal specialistische kennis op projectbasis kunnen worden ingehuurd of worden samengewerkt met derden, bijvoorbeeld op het gebied van promotie, tentoonstellingen, educatieve projecten, inventarisaties en onderzoek. Zo is de markt voor archeologisch onderzoek vanaf 2002 opengesteld voor bedrijven en instellingen. Dordrecht heeft een eigen opgravingsbevoegdheid. Het is daarom van belang, dat er structureel binnen het bureau een basis aan specialistische kennis en vaardigheden aanwezig is. Opgravingen en onderzoek zullen ook regelmatig worden uitbesteed.

Bureau Monumentenzorg en Archeologie in de toekomst

De komende tijd wordt bekeken hoe het bureau het beste kan worden geëquipeerd om aan de nieuwe richting te voldoen. Dat de ambitie van het nieuwe beleid financiële, organisatorische en personele consequenties heeft is duidelijk. De bundeling van publiekstaken met het Stadsarchief binnen het Hofkwartier en de opmaat hiervoor in de periode 2004-2006 worden hierbij betrokken. Een aangepaste inzet van capaciteit en extra investering in de personele kwaliteiten in de vorm van trainingen en cursussen zijn hiervoor noodzakelijk. Deze aspecten van het beleid worden de komende periode nader uitgewerkt.